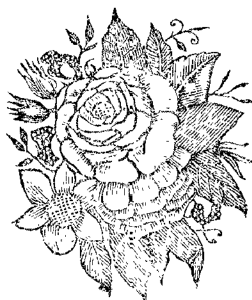
కొక్కొండ-వేంకటరత్నకవికృత
విగ్రహతంత్రవిమర్శనము.

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1951

శ్రీజగద్రక్షకాయనమః

కొక్కొండ-వేంకటరత్నకవికృత విగ్రహతంత్రవిమర్శనము.

పీ ఠి క.

కొన్నిదినములక్రిందటఁ జెన్నపురిలో బ్రహ్మశ్రీ, మహారాజశ్రీ, రా-శివశంకరపండ్యా, బి. ఏ. గారిపేరిటఁ బ్రకటింపఁబడిన బ్రహ్మశ్రీ కొక్కొండ-వేంకటరత్నము పంతులవారి విగ్రహతంత్రటిప్పణపుస్తక మొక్కటి నాలోచనగోచరం బయి, చేకొని చూచునప్పు డది మన్మ నంబు నద్భుతప్రమోదంబుల పాలు చేయుటయ కాక తనమీఁది విమర్శనమును వ్రాయఁబురికొల్పి నాస్వాంతము నెంతయుఁ బీడింపఁ జొచ్చినది. నేనును దాని నిర్బంధమును మానుపుకోఁజాల కెట్టకేల కాపని కీకొంటిని. లోకములో నిష్పక్షపాతి యగువిమర్శకునకు గుణ బాహుళ్యము గలకృతుల విమర్శించుటయే మిగులవ్యసనకర మైనపనిగా నుండును. అట్టిమహాకావ్యములవిషయములోనే యట్లుండు ననఁగాఁ గుమ్మరావములో నిత్తడిముంతలకొఱకు వెదకునట్లు గుణలేశముల నేనిం గనిపెట్ట బహుప్రయాసముతో వెదకఁ దగిన యీవిగ్రహతంత్రమువంటి పుస్తకములవిమర్శనం బూనుకొనుటకంటెఁ జింతాకర మయినపని నాబోటులకు వేఱొక్కటి కనుపట్టకపోవుట వాస్తవమే యైనను, లోకప్రయోజనమును న్యాయమును పలువిధముల మాటి మాటికిఁ బ్రేరేప విధిలేక యిట్టిపాడుపనికి నేను మొట్టమొదటఁ జొరవలసివచ్చెఁగాయని స్వాంతంబున నెంతయుఁ జింతిల్లుచున్నాఁడను.

అయిననిప్పుడు నాచేయువిమర్శనమునందు న్యాయముగ బూర్వోక్త విమర్శనీయగ్రంథము కోరునది యంతయువ్రాయ నాకలమును సాగ నీయక, న్యాయముయొక్క కాఠిన్యమును గొంతవఱకు దయారసంబు పెంపున మార్దవపఱిచి, గ్రంథమునంతను మొదలంటఁగదలింపక స్థాలీ పులాకన్యాయమున నందందుఁ గొంచెముగాఁ బట్టిచూచుచు, మృదువుగ నాయభిప్రాయము నీయ నిశ్చయించినాఁడను. నిర్దాక్షిణ్యముతో గ్రంథమునంతను విమర్శించునెడ నీతిచంద్రిక విగ్రహతంత్రములవంటి పొత్తము లయిదునిండుట యనివార్యమేయైనను, కాలము చాలకయు మనసు గొలుపకయు నట్లుచేయనొల్లక కరము సంగ్రహపఱుపనెంచిన నాచాంచల్యమునకు గుణగ్రహణపారీణు లందఱు మన్నింతురని వినయముతోఁ బ్రార్థించుచున్నాను. మఱియునీగ్రంథవిమర్శనమునకుం జొరకముందే వేంకటరత్నముపంతులుగారియందుఁగాని, తచ్ఛిష్యులగు శివశంకరపండ్యాగారియందుఁగాని, నాకేవిధమయిన ద్వేషమును లేదనియు, విమర్శనీయగ్రంథమునందు గుణము లేవేనిఁ గానిపించినచో నట్టిగుణములనుసహితము దీని కడపట లిఖియించెద ననియుంగూడ విన్నవించు చున్నాను.

పూర్వోదాహృత మయినటిప్పణపుస్తకమునందు "ఆంధ్రవచనకావ్యోత్పత్తివృద్ధుల"ను, "గ్రంథకర్తజీవచరిత్రసంగ్రహము" ను వ్రాయ నెపముపెట్టి శివశంకరపండ్యాగారు గోరంతగుణమున్నఁ గొండంతగా నభివర్ణించుచు, వేంకటరత్నముపంతులవారిచే నిర్వచింపఁ బడిన సత్పురుషలక్షణము నవలంబించియో యగుణములు గుణములుగా గ్రహించి ప్రయోజనలేశముగాని లేనిసామాన్యశతకముల మహోపయుక్తములయిన దివ్యప్రబంధములఁగా గొని కొనియాడుచు లేనిపోనిస్తోత్రములతోఁ బంతులవారిని శరీరముతో స్వర్గమున కెక్కించి

యచ్చోట నానందామృతతరంగిణిలో నోలలాడ న్విడిచిపెట్టిరి. పండ్యాగారు పంతులవారి ప్రియశిష్యు లౌటచేతను, ముద్రాయంత్రప్రతిష్ఠాపనమునందుఁ బరస్పరద్రవ్యసంబంధ ముండుటచేతను, పంతులవారు తమయింటనే కాపురముండి యాశ్రితులుగా నుండుటచేతను, మఱికొన్ని సంబంధములుకూడఁ గలిగియుండుటచేతను, పంతులవారి శక్తి యెట్టిదైనను దాని నటుంచి వారిని గైవారముచేయుట పండ్యాగారి కుచిత మనియే నేనును దలంచి మనసు సమాధానపఱుచుకొంటిని గాని, లోకమును జూచియు న్యాయము నెంచియు నించుకైన హద్దులోనుండి యతివిరుద్ధము గాకుండఁ బంతులవారిపొగడ్తకుఁ జొచ్చిన నింతకంటె సముచితముగా నుండునేమోయని నాడెందంబు సందేహపడుచున్నది. దానికేమి? న్యాయముగానో యన్యాయముగానో గురువులవిషయములోఁ గల్ల మెఱుఁగుపెట్టి చీకుచేవగాఁ గనుపట్టునట్టుచేయుట యంతయయుక్తముగాఁ గానఁబడకపోయినను, తదితరులగుణములనే దోషములఁగా విపరీతభావనము చేసి దానిని మనసులోనైనను నుంచుకోక వావిడిచి పలుకుటయు మీఁదిమిక్కిలి వ్రాసి ప్రకటించుటయు మాత్రము మనుష్యమాత్రున కెవ్వనికిని యుక్తముగాఁ జూపట్టునని తోఁచదు. "ఆంధ్రవచనకావ్యజననాభివృద్ధులు" అనునర్థమిచ్చుశీర్షికం గలదానిలో శ్రీపరవస్తు చిన్నయసూరిగారిపేరెత్తి యాయన "కొంచెము పేరుగల (of some significance)" మొదటివచనకావ్యమును వ్రాసినవాఁడనియు, "నిజమైన తెలుగువచనరచనకుఁ బ్రథమ ప్రయత్నమగుటచే నచ్చటచ్చట జిక్కుగాను కటువుగాను నున్నను సాధారణముగా సుందర మైనయాంధ్రశైలిని (in a moderately beautiful Telugu style, though wire drawn and stiff here and there as being the first

efforts at genuine Telugu prose composition)" ఆతని గ్రంథము వ్రాయఁబడెననియు లిఖించి, యంతటితో నైనసరిపెట్టక పంతులవారి యసాధారణసంస్కృతాంధ్రపాండిత్యమును ననన్యసామాన్యబుద్ధికౌశలమును వారిగ్రంథములే వేనోళ్ళఁ దెలుపుచున్నవనియును, వరప్రసాదియైనయీకవిగ్రామణినిబట్టియే యిప్పుడాంధ్రభాషకుఁ బూర్వము కృష్ణదేవరాయలరాజ్యకాలమునాఁటియభివృద్ధిగలిగెననియు, ఆయన విగ్రహతంత్రమునందు రమణీయము లయినకథలమూలమున మంచినీతులు తెలుపఁబడినవనియును, ఆయనవచనశైలి సర్వోత్కృష్టము నిరాక్షేపము నయిన దనియు, ఆయనచేఁ బ్రకటింపఁబడునాంధ్రభాషాసంజీవనియందలి యుపన్యాసములుసకలకళాశాలాపరీక్షలకుం బెట్టఁదగినంత యుత్కృష్టములుగా నున్నవనియు, ఆయనపత్రిక పుట్టినపిమ్మటనే యీదేశములోని తెలుఁగుపత్రిక లన్నియు బయలువెడలె ననియు, ఆయనచే వ్రాయఁబడిన విగ్రహతంత్రమును సంజీవనియు, బుట్టఁబట్టియే యాంధ్రభాష వర్ధిల్లి నూతనగ్రంథము లుత్పన్నము లగుచున్నవనియు, పంతులవా రెత్తుకొన్నకథయే యెత్తుకోఁబడి తరువాతఁ గొన్నిమాసములకుఁ బ్రకటింపఁబడినట్టియు విశేషభాగము హీనమైన దండాన్వయము కాదన్నను నిస్సందేహముగాఁ బంతులవారివిగ్రహము ననుసరించియే యెడమచేతివ్రాఁతగా వ్రాయఁబడినట్టియుఁ గందుకూరి వీరేశలింగముగారి విగ్రహతంత్రమే యందులకు నిదర్శనముగానున్న దనియు, మాటలకుఁ బేదరికము లేదు కాఁబట్టి మఱియు నెన్నెన్నియో యిట్టి సత్యమునకుఁ జాలదూరము లయిన మహావాక్యరత్నములను వెనుక ముందు లారయక కాగితముమీఁద నెక్కించి నిశ్శంకముగా నచ్చొత్తించిరి. ఆహా! ఏమివీరిసాహసము! ఈవఱ కెన్నఁడును బ్రదికియున్నవారి జీవచరిత్రముల నితరులు వ్రాయువాడిక యంతగనున్నట్టు

వినియుండలేదు. ఉండెం బో నిట్టిటిప్పణపుస్తకమునందే స్తోత్రపాఠములు వ్రాయవలెనా ? వారిగ్రంథములఁ జూచియే యితరులు పంతులవారి తెలివిని గనుఁగొనలేరా ? లేదు. నేనే తప్పఁదలచితిని ఇట్టి పండితరత్నములపాండిత్యమహత్త్వాదులు చెంతలనుండి పొగడువారి పొగడ్తలవల్లనే జగములనెల్ల నల్లుకొనవలయును.

చిన్నయసూరిగారి నీతిచంద్రిక పూర్వార్థముం జూచినవారెవ్వరు నీవఱకు వీరియభిప్రాయముతో నేకీభవింపఁ గానము. నేటి కాలమున కీయపూర్వవ్యాఖ్యాతలకు వారిశైలి విపరీతముగాఁ గానుపించెఁ గాఁబోలు! వీరి ట్లూరక నోరికి వచ్చినట్లెల్లఁ బలుకుటకంటె గ్రంథభాగముల నెత్తిచూపి యిచట శ్రుతికటువుగా నున్నది, యిచ్చట నందము కొఱవడినది, యిచ్చోట నల్లికగా నున్నది, అని కారణోదాహరణసహితముగా నామాట లన్న, వారివాక్యము లెంతయు నాదరణీయములుగా నుండును, లోకులును పండ్యాగారి నపుడు వేనోళ్ళఁ గీర్తింతురు. చిన్నయసూరిగారి పూర్వార్థమునకును పంతులవారి యుత్తరార్థమునకును హస్తిమశకాంతరము కలదని యాంధ్రాంతముల పండితపామరసామాన్యముగా నందఱియభిప్రాయము నయియున్నది. ఏనుంగుకన్న దోమయే పెద్ద దనుకొనువారికిమాత్రమొకవేళ నీయుత్తరార్థమే మేలయినదిగాఁ గానిపింపవచ్చును. వారికట్లే కానిపించనిండు. పూర్వార్థము యొక్కరచనాచమత్కృతియు, పదలాలిత్యమును, వాక్యమార్దవమును, శైలిమాధుర్యమును, నీతిగౌరవమును, కని యానందించువా రెవ్వరు గాని పంతులవారియుత్తరార్థముం జూచినచో దీన దానిలో సహస్రాంశమయిన గుణములఁ గాన మని ఘోషింప వెనుదీయరు. వేయేల ? పూర్వార్థముం జూచిన కన్నుల దీనిఁ జూచినచో నెవ్వరేని యీయుత్తరార్థమును నొక

వచనకావ్య మని నోరు తెఱచి చెప్పుటకు సిగ్గుపడుదు రనుట స్వభావోక్తియే కాని యతిశయోక్తి కాదు. ముంజేతికంకణమున కద్దమేల ? నేను జెప్పుచున్న యీవిషయము రెండుపొత్తములం జదివినవారి కేరికిఁ దెలియదు ? పంతులవారి పాండిత్యప్రభావాదులను గూర్చియు వారికథలు తెలుపునీతివిశేషమును గుఱించియు నిదర్శన పూర్వకముగా ముందు వ్రాయఁబోవుచున్నానుగాన నిచట నాయంశమును విడిచిపెట్ట సెలవు వేఁడెదను. ఇఁకఁ బంతులవారే యాంధ్రభాషాభివృద్ధికిఁ గారణభూతు లన్నమాటం గొంత విచారింతము. చదువుకొన్నవారి కేరికి నొక్కగ్రంథమని పిలువమనసొగ్గని నిష్ప్రయోజన మైనయీయల్పిష్టవచన గ్రంథముచేతను పేరులేని రెండుమూఁడు శతకములచేతనే యాంధ్రభాషయంతయు వర్ధిల్లిన దని చెప్పుటకంటె వింత యింకొక్కటి యుండు నని నేనూహింపఁజాల. బుద్ధిమంతు లెవ్వరేని యూహింపఁగలిగిన నామితజ్ఞతం జూచి సైరింతురుగాత! పంతులవారి మూలముగాఁ గృష్ణదేవరాయలకాలమునందువలె నొక్క తెలుఁగే వర్ధిల్లిన దననేల ? భోజరాజప్రభుత్వదినములయందువలె సంస్కృతమును బంతులవారిచే విరచింపఁబడిన బిల్వనాథశతకమువల్లనే యీ కాలమునందు వర్ధిల్లుచున్న దని పండ్యాగారిపక్షమున నేను నిలిచి పలికెదను. మాటల కేమి సొమ్ము పెట్టి కొని తీసికొని రావలెనా ? తరువాయిసంగతి చూడుఁడు. సర్వకళాశాలాపరీక్షలకుం బఠనీయములుగా నిర్ణయింపఁబడఁదగిన వని వీరు వ్రాసిచ్చినవి స్త్రీలకు విద్య కూడదని తమయావచ్ఛక్తిని వినియోగించి పంతులవారు కష్టపడి వ్రాసి చిరకాలము పెక్కుపత్రికల హానితోడనే పాడుచేసిన మహోపన్యాసములయి యుండవచ్చును. ఏమేమీ ? ఇట్టివానింగూడఁ జదివించి సర్వకళాశాలావిద్యార్థులమతులు సహితము చెఱుపవలెనుగా!

పంతులవారి పత్రిక యెంత మహోపయుక్తమైనదియుం గాకున్న శుక్లపక్షక్షపాకరునిచందంబున దినదినాభివృద్ధిం బొదలుచు లెక్కకెక్కుడైనచందాదారులచేతం గొని చదువంబడుచుం దద్విలేఖకుల కంత లాభముం గూర్చుచుండునా? ఈవఱకుం జెప్పినదంతయు నంతవింత గాదు. ఎంతపైవింత మఱియొక్కటి వచ్చినది. చూడుండు. ఆంధ్రభాషాపత్రిక లన్నియు వీరి యపూర్వపత్రిక పుట్టిన పిదపనే దాని శైలి నలవరించుకొని మఱి వెలువడిన వంట! వీరికిం గల ప్రపంచజ్ఞానము మిక్కిలి వర్ణనీయమైనదే! ఒకవేళఁ జెప్పెడువారు చెప్పినను వినెడువారికింగూడ వివేక ముండ దనుకొనిరేమో! సంజీవని తలయెత్తుటకు ముం దెన్నిసంవత్సరములక్రిందనో బళ్ళారిలో "శ్రీయక్షిణి" యనుపత్రిక తెలుగున బ్రకటింపఁబడుచుండలేదా? అద్దాని శైలి యెంత మనోహరమైనదిగా నుండెనో పెక్కండ్రెఱింగి యుందురుగాన నిచ్చటవివరించుట యనావశ్యకమని మానుచున్నాను. దానింజదివియే పంతులవారు కొంతవఱకుం దమశైలిం గుదురుపఱచుకొని యుందురు. ఏమీ! నామాటకుం గినుకపూని పుట్టంబోవు తమ పత్రికం జూచియే శ్రీయక్షిణీవిలేఖకులు తనశైలి నట్లలవరించికొనిరందురేమో! అననీ. ఆమాట నాకేటికి? మఱియుం బంతులవారి పత్రిక తలచూపకముందే చెన్నపురిలోఁ బ్రకటింపఁబడుచు వచ్చిన తత్త్వబోధిని యను తెలుఁగుపత్రిక యెంత చక్కఁగా వ్రాయఁబడుచు వచ్చినది? దానిలో రుచిరఫణితిని వ్రాయఁబడినయుపన్యాసములఁ జూచి పంతులవారు తమశైలి నెంత బాగుచేసికొని యుందురు. ఇదియుఁ బంతులవారిపత్రికను జూచి వ్రాసినదే! ఒక్కకాలమునం దాంధ్రదేశమున మిక్కిలిగా వ్యాపించిన వర్తమానతరంగిణియు, చెన్నపురిలోనే ప్రచుర మగుచువచ్చిన సుజనరంజనియు, రాజమ

హేంద్రవరమునఁ బ్రసిద్ధిపఱుపఁబడుచు పశ్చిమగోదావరీవిద్యాప్రబోధినియు, పండ్యాగారి యభిప్రాయానుసారముగా సంజీవనికిం దరువాతఁ బుట్టినవే కాఁబోలు! "నాకోడియుం గుంపటి లేకున్న నెట్లు తెల్లవాఱునన్నట్లు పంతులవారును వారిమిత్రులును తమపత్రిక పుట్టఁబట్టియే యిప్పు డున్న తెలుఁగుపత్రిక లన్నియు వెలువడఁగలిగిన వనుకొని సంతసింపనిండు. వారియుత్సాహభంగము సేయనేల ? వీరి పత్రికారత్నమెట్లు తెలుఁగుపత్రిక లన్నిటిలో మొట్టమొదటిదో యట్లే వీరివిగ్రహతంత్రమును గ్రంథము లన్నిటిలో సర్వోత్కృష్ట మైనదై యుండవచ్చును. ఈసంగతి నిక్కడవిడిచి యిఁక ముందుసంగతికిఁ బోదము రండు. (శివశంకరపండ్యాగారు వ్రాసినట్టు) 1856 వ సంవత్సరమునఁ బ్రకటిత మైనచిన్నయసూరిగారి నీతిచంద్రికను జూడక యె లేశ మైన దానివలనిసహాయము నపేక్షింపకయే తరువాతఁ గొన్నియేండ్లకనఁగా 1874 వ సంవత్సరములోఁ గొక్కొండ-వేంకటరత్నము పంతులవారు తమనీతిచంద్రికను కేవలము తమ సర్వతోముఖపాండిత్యమాహాత్మ్యవిశేషముచేతనే వ్రాసి ప్రకటించిరికాని, (వారి వ్రాఁతనుబట్టియే) పంతులవారివిగ్రహము ప్రకటింపఁబడిన కొన్నిమాసములకే ప్రకటింపఁబడిన వీరేశలింగముగారివిగ్రహతంత్రముమాత్రము పంతులవారిగ్రంథసాహాయ్యముచేతనే వ్రాయఁబడిన దఁట! ఇట్టిమాననీయుల మాటల కిఁక మేర యెక్కడిది! వీరేశలింగముగారు పారశాలం జదువుకొనుచుండునప్పుడే సంజీవనికంటె ముందుగాఁబుట్టిన గోదావరీవిద్యాప్రబోధినికి వ్రాయు చుండుటయు, ఇంచుమించుగా సంజీవనితోడఁగూడం బుట్టినపురుషార్థప్రదాయినికిఁ దఱుచుగాఁ బద్యగద్యాత్మకంబుగ వ్రాయుచుఁ బలువురచేఁ బొగడుగాంచుటయుఁ గొంతకొంత పంతులవారు నెఱిఁగి యుండవచ్చును. వీరేశలింగముగా రట్టు

కావించియుండలేదుగాని నిజముగా వీరేశలింగముగారు పంతులవారి పత్రికం జూచియు గ్రంథములం జదివియు శైలి నలవఱచుకొన్నను వారికొక్కకొంతయంత గలుగదు. నేర్చుకోఁబోయి నేర్చుకోఁబోయి పంతులవారిశైలియే నేర్చుకోవలెనా ? పంతులవారిశైలి పట్టుపడక పోఁబట్టియే వీరేశలింగముగారు ధన్యులైరి. పట్టువడియెడుఁబో వారి గ్రంథములవలెనే వీరిగ్రంథములును నమ్ముడుపోవుచు వారికిఁ గలిగిన లాభమే వీరికింగలిగియుండును. ఇట్టియప్రస్తుతపుమాటలతోఁ బ్రయోజన మేమి ? ప్రస్తుతకార్యాంశమును జూచుకొందము. వీరేశలింగము గారు పంతులవారి గ్రంథములోనుండి విషయముమ దీసికొన్నారన్న సంగతినిగూర్చి యిఁకముందు వ్రాయఁబోవుదానిలోఁ దావున్నచో సందర్భోచితంబుగఁ గొంతకొంత కారణోదాహరణసహితముగా వ్రాయనే వ్రాసెదను. ఒకవేళ గ్రంథవిస్తారభీతిచేత వ్రాయక విడిచి పెట్టినను నింగితజ్ఞులు తత్త్వ మెఱిఁగి నన్ను మన్నింతురుగాక !

విమర్శనము

1. "శ్రీవంద్యుం డితఁడాశ్రితైకవశుఁడై చెన్నారు మున్నానరుం
   గావించెం గృతకృత్యుఁగా విజయుఁగాఁ గాఙ్క్షింతుమం చెల్లరున్
   సేవం జేసి కృతార్థులౌటకననిచ్చెం బార్థసూతాకృతిన్
   శ్రీవిద్యుద్ఘనవర్యుఁ డెవ్వఁ డతనిన్ సేవింతు నారాయణున్.

అని పంతులవారు తమవిగ్రహములో మొదటిపద్యమును విరచించిరి. ఇదియేకదా చిన్నయసూరిగారి పూర్వార్థములోని మొదటిపద్యమున కంటె మృదువుగాను దివ్యవాగ్గుంభనలు కలదిగాను రసపుష్టి గలదిగాను రచియింపఁబడినపద్యము !! యతి కుదురక తెచ్చిపెట్టుకొన్న

"కాంక్షింతు" మన్నపద మీపద్యములో దీనితో నన్వయించును? అదియేమొకో టిప్పణము వ్రాసినవా రీపద్యములోనియన్నిమాటలకుఁ నర్థము వ్రాసి 'మున్ను' 'అంచు' మొదలగుపదములకన్నను సులభమైన దనియో, యన్వయకారిత్వము లేనిదనియో, పద్యములో నిది యనావశ్యక మనియో, యీమాటనుమాత్ర మెత్తుకొనక యుపాయముగా జాఱవిడిచిరి. చూడరుగదా యీపద్యములో నెచ్చటిమాట లెచ్చటివానితో నన్వయించుచున్నవో యెంత యర్థచమత్కారము గలిగి యున్నదో! మొట్టమొదట శ్రీవంద్యుండని యుండఁగా మరల శ్రీవిద్యోతనుఁడని ప్రయోగించుటకుం బ్రయోజన మేమి? అసలీవిశేషణములు రెండునుగాని యిందొక్కటిగాని యీయర్థసందర్భమున నెందునకుఁ గావలసి వచ్చినవి? వీరంత యర్థగౌరవము నాలోచించి యీవిశేషణములఁ బ్రయోగించినారా? లేదు లేదు. చిన్నయసూరిగారు "శ్రీయనుమించు" "ఘనుఁడు" అని కొంత తెలుఁగుగానుఁ గొంత సంస్కృతముగాను వ్రాసి యుంటఁ జూచి దానికంటె నేక సమానముగా వ్రాసినఁ దమ్ము జనులు కరమ్ము మెత్తురని చిత్తమున నమ్మి రెంటిని జేర్చి "శ్రీవిద్యోతనుఁ" డని యల్లిరి. ఈగ్రంథము విగ్రహము గావున విజయార్థియై గ్రంథకర్త విజయసారథిం బ్రార్థించె నఁట. ఆ! ఇది యేమి సహేతుక మైనవాక్యము! ఎవరికి విజయ మొదవవలెనని ప్రార్థించిరో? మయూరమునకా? లేక మరాళమునకా? అదియు నిదియునుం గాక రెంటికినా? యుద్ధ మొదవిన పిదప నెవరికైన నొకరికి జయము కలుగకపోవునా? వీరికిని వారికిం గాక నడుమఁ దమకు జయము కావలెనని ప్రార్థించి రేమో! అట్టయిన "విగ్రహముగావున" ననుమాట యెందుకు? "విజయసారథి" యనుమాట పద్యములోనే యున్నవీరు విజయము కోరియే ప్రార్థించి

రని వేఱుగ వ్యాఖ్యాన మక్కఱలేకయే తెలిసికొని జను లందఱును పంతులవారిని బెల్లుగ శ్లాఘింతురే. ఇది యుత్ప్రేక్షాలంకార మఁట! ఎంత సరస మైనయుత్ప్రేక్ష! ఒక్క "అనన్" పెట్టిన నాయుత్ప్రేక్ష యగును!!! దీని నింతటితో విడిచిపెట్టి కవిస్తుతియొద్దకు రండు.

2. "శ్రీబిల్వనాథ మహాదేవ వాత్సల్యైకోదితోపలబ్ధలబ్ధసంస్కృతాంధ్రకవితావితానప్రకాండు"లగు పంతులవారును, సాధారణ సుందరశైలిని వ్రాయు చిన్నయసూరిగారును, పంతులవారినిఁ జూచి యెడమచేతివ్రాత వ్రాయు వీరేశలింగముగారును, కూడ వారివారి గ్రంథములయందుఁ గవిస్తుతులను జేసి యున్నారు. కాఁబట్టి వాని వాని తారతమ్యములు తెలియ నామూఁడుపద్యముల నిందుక్రిందఁ బొందుపఱుప ననుజ్ఞ వేఁడికొనుచు నట్లు కావించుచున్నాను.

క. నన్నయ్య యనరె యత్తి
క్కన్నయు నెట్టినయుఁ బూజ్యఘను లనుచు జనుల్
ము న్నిప్పు డాంధ్రభాషకుఁ
జిన్నయ్యయు మాన్యుఁ డన్నఁ జిత్రమె యరయన్:—

పంతులవారు.

క. ఘను నన్నయభట్టును దిక్కన నేర్పా పెగడఁ బొగడి యలికంబున యక్షునిడాఁచినట్టి సర్వజ్ఞుని నాచనసోమనాథు స్తుతి యొనరింతున్.

చిన్నయసూరిగారు.

గీ. మొదల వాగనుశాసను మదిఁ దలంచి
సోమయాజిని భాస్కరు సోము నెంచి

భీముఁ గొనియాడి శ్రీనాథు వినుతిచేసి
తక్కఁగలయట్టివిబుధులఁ దవిలికొలుతు.—

వీ రేశలింగముగారు.

పంతులవారిపద్యములో "ఆంధ్రభాషకు నన్నయ్య, అత్తిక్కన్నయు నెఱ్ఱనయుఁ బూజ్యఘను లనుచు జనులనరె" యని యన్వయమఁట! కన్నారఁ గంటిరా దీనిలో "అనరె" యనుదాని నెక్కడఁ దెచ్చిపెట్టిరో? వీరి కవిత్వమునకెల్ల నిట్టియన్వయరాజ మొక్కటియె మిక్కిలి యెక్కుడైనయందము. చూడుఁ డిందు మఱియొకవిశేషము కూడఁ గలదు — ము న్నిప్పు డాంధ్రభాషకు — అనుదానిలో నీవలావలల నున్న 'మున్నాంధ్రభాషకు' మీఁదివాక్యముతోను, నడుమ నున్న 'ఇప్పుడు' ఇప్పుడు చిన్నయ్యయునని క్రిందివాక్యముతోను నన్వయించునఁట! వీ రెన్నిదినములు కష్టపడి యాలోచించి యిట్టికవిత్వముం జెప్ప నేర్చికొనిరో! ఓ వర్తమానకవులారా! మీరీయద్భుతరచనను మఱచిపోక జ్ఞప్తియం దుంచుకొని కృతజ్ఞతాసూచకంబుగఁ బంతులవారికి వందనము లొనరించుచు మీరు రచియించుపుస్తకముల యందుఁ బొందుపఱుపుఁడీ. వీరు పూర్వకవుల నెంతసరసముగాఁగొని యాడిరి! ఈవఱకును జిన్నయ్యయనఁగాఁ జిన్నయసూరియేమోయనుకొనుచుంటిని. ఇప్పుడు వీరిటిప్పణపుస్తకముం జూడఁగానే 'చిన్నయ్య' యనఁగా పినతండ్రియని తేటపడి యిప్పుడుగదా యర్థము టక్కునఁ గుదిరినదని సంతసించితిని. మఱియు నామిత్రులు కొంద ఱిది కవిస్తుతియో నిందయో రెండునుం దెలియ లేదని సందియపడుచున్నారు. 'జనులు మునుపు నన్నయను, నెఱ్ఱనను, తిక్కన్నను పూజ్యఘనులని యనలేదా? ఇపుడు చిన్నయ్యను మాన్యుఁడనుట యేమిచిత్రము?' అనుపద్యార్థముఁబట్టి జనులు తెలియక యనియెద రేకాని నిజమునకుం

జిన్నయ్యవలెనే నన్నయాదులును మాన్యులు గారని పంతులవారి యభిప్రాయ మైనట్లు లెంతటి యల్పజ్ఞానము గలవారికిని పొడకట్టక పోదు. పంతులవారికిని వారిశిష్యులకు నెట్లు పొడకట్టునో! ఈపైని జెప్పినవి కావ్యదోషములెయైనను శీఘ్రకాలములోనే కావ్యదోషము లనుగూర్చిన లక్షణగ్రంథము నొకదానిని వ్రాసి లక్ష్యములనెల్ల వీరి విగ్రహతంత్రమునుండియే యెత్తి వ్రాయఁదలఁచి యున్నాను గనుక ప్రస్తుతవిమర్శనమునం దాపనిని పైఁబెట్టుకొనమిక సైరింతు రని దీనిం జదువువారిక్షమను వేఁడుకొను చున్నాఁడను.

ఈవఱకు రెండుపద్యములప్రశంస యయినదిగదా. ఇపుడు మూఁడవపద్యమును విమర్శింతము— 'గుణమగుణము నరసిగొనము నెంత్రవగుణ । మును గుణంబుగాఁగఁ గని సుజనులు । నీతిచంద్రిక యిది నెఱిగి సర్వజ్ఞులు । రత్నకృతిఁగొనుండు యత్నమునను''— ఇందులో రెండవచరణము కడపట నున్నసుజను లన్నపదము "సుజనులు గుణ మగుణము నరసిగొనము నెంత్ర''ని మొదటిచరణముతో నన్వయించు నఁట. "అగుణమును గుణంబుగాఁగఁగని" యని మిగు లఁగా "సుజనులెంత్ర" ను కర్తృక్రియాపదములు రెంటను నిచ్చో నునువర్తించు నఁట. ఆహా! యేమి యీయన్వయ సౌలభ్యము ! ఈ యన్వయము వారిమనసున కేసరిపోక గాఁబోలు "సుజనులు గుణ మగు ణము నరసి యవగుణమునుం గుణంబుగాఁగఁ గని గొనము నెంత్రు'' అని మఱియొకయన్వయముంగూడ నిచ్చిరి. అయ్యో! అన్వయసౌక ర్యము న్మెచ్చుసంతోషమున ముఖ్యాంశమును వ్రాయ మఱచితిని గదా! ఇప్పుడు మించిపోయిన దేమి? ముందు వ్రాసెదను. పయి వాక్యములో సమస్తనీతిశాస్త్రమర్మపారంగతు లగుపంతులవారి నీతి విశేష మొక్కటికూడఁ గానవచ్చుచున్నది. అది యేదందు రేనిం

జెప్పెద వినుండు—సత్పురుషులు దోషమునుసహితము గుణమును గానే గణింతు రఁట. ఈయొక్కనీతియే లక్ష సేయును. ఇఁక బంతుల వారి నీతికౌశల్యము దీనిఁబట్టియె లోకముల కెక్కవచ్చును. ఇట్టివే కదా నీతిచంద్రికలో నుండఁదగిననీతులు ? దీనిం జదివియే కాఁబోలు దోషమును దోషముగా నెన్నినఁ బంతులువారు తమ్ము సత్పురుషులు కారందు రని భయపడి వారిపొత్తముమీఁద నభిప్రాయమునిచ్చుచోఁ గొంద ఱూరక యిట్టిరవ్వ మనము పడనేల యని యగుణమునుసహితము గుణమునుగానే పలికిరి. దానిం గని పంతులవా రది యంతయు నిజమే యనుకొని యుబ్బి తబ్బిబ్బు పడిరి. నిజముగా గ్రంథమునందు సార ముండవలయునే కాని తమమిత్రులచేతఁ బొగడించుకొన్నమాత్రముననే యసద్గ్రంథము సద్గ్రంథ మగునా ? ఒడలినిండనూఱువాతలు వేసికొన్నను నక్క యెక్కడ నయినఁ బులి యగునా ? పరిహాసపాత్ర మగునుగాక! ఇందాఁక నీపద్యములోని "రత్నకృతి" యనుదాని కర్థ మేమో యనుకొనుచుంటిని. రత్నకృతి యనఁగా వేంకటరత్నగ్రంథ మని యిప్పుడు పంతులవారు నాసందేహనివృత్తిఁ జేసిరి. అయ్యో ! పరాకునఁ బండ్యాగా రనఁబోయి పంతులవా రంటిని! అన్న దేమో యననేయుంటిని. ఆప్రకారమే యుండనిండు. అసత్య మెంతకాలము మూసిపెట్టిన బయలఁబడకుండ దాఁగును ? పిల్లి కన్నులు మూసికొని పాలు గ్రోలిన నెవ్వరికిం దెలియక పోవునా? అన్నివిషయములలోను బంతులవా రెంతయు బుద్ధిమంతులే కాని యొకవిషయములోమాత్రము మిక్కిలి తెలివితక్కువపని యొకటి కావించిరి. ఈనడుమ నాకు సంజీవనిని బనుచుచోఁ బొరపాటున స్వహస్తముతోఁ దాము వ్రాసిన టిప్పణికాగితమునే దానికిం జుట్టఁబెట్టి పైపేరు వ్రాసి పంపిరి. దానిని టిప్పణపుస్తకములో నున్నదానితో సరిపోల్చి చూచి, యొక్కయక్ష

రమును హెచ్చుతగ్గులు లేక సమానముగా నుండుట కచ్చరువడి యాకాగితమును బదిలపఱచి యుంచినాను. తమపుస్తకమునకు దామే టిప్పణము వ్రాసికొన్నారని యొకరి సీవరకే యాక్షేపించిన మహాత్ములు 'కోడలికి బుద్ధిచెప్పి యత్త అంకుపోయె' నన్నట్లు తామునట్టిపని చేయవచ్చునా ? చేసినవారు చేయనేచేసిరి. తమపేరు పెట్టుకొనియే దానిని బ్రకటింప రాకపోయినదా ? తాము వ్రాసినదానిని మఱియొకరిపేరుపెట్టి ప్రచురించుటకుం దమ కంత దొంగభయ మేమి వచ్చినది ? ఔనౌను. కారణము తెలిసినది. తమపేరు పెట్టి ప్రకటించినచో గ్రంథాదినిఁ దమ్ము భూషించుకొనుటకు వలనుపడ దని యెంచి యట్లు గావించి యుందురు. ఆ! వలనుపడ కేమి ? తారు స్వయముగానే తమ్ము భూషించుకొన్న నిప్పుడున్నదానికన్నను బదిమడుంగులు మిన్నగా నుండునే. అదిమాత్రము మానివేసిరా ? అదియును మూలగ్రంథములోనే కావించుకొనిరి. సందేహ మున్న సీపద్యము క్రింద, సీసపద్యముం జిత్తగించిన సర్వమును విశదపడఁ గలదు. ఈపొత్తమున నింగ్లీషున వ్రాయఁబడ్డదానినిమాత్రము శివశంకరపండ్యాగారు వ్రాసియుందురు. తక్కినదియు వారిచేతనే వ్రాయఁబడి యుండునెడల విద్యార్థుల యుపయోగార్థము టిప్పణములో నొక్కము క్కయిన నింగ్లీషున వ్రాయఁబడ కుండునా ? ఇంగ్లీషు టిప్పణమునం దనావశ్యకమన్నవారిచరిత్రముమాత్రము ఇంగ్లీషున వ్రాయవలయునంతయావశ్యక మేమి గలిగినది ? ఇంగ్లీషు రానివారు పంతులవారిచరిత్రముం జదివి సంతసింపఁ దగరా?

4. "చిన్నయసూరిచే" అనుసీసపద్యములోఁ జిన్నయసూరిచేఁ జేయఁబడిన నీతిచంద్రికయష్టమిజ్యోత్స్నవిధమున విచ్ఛిన్న మొందెనుగాన వెలయ దనియు, తనది పూర్ణిమాకౌముదిలాగున నెల్లప్పుడు

వెలయు ననియు, చిన్నయసూరిగారి పూర్వార్థ మనుకాళిందిని తుద ముట్టఁ గడ తేర్చుటకుం దనయుత్తరార్థ మనుగంగ వలయు ననియు, మనసు వచ్చిన ట్లెల్లఁ బంతులవారు తమ్ముఁదామే గౌరవపఱిచి, కొనుచుఁ బెఱవారిని లాఘవపఱుచుచు వ్రాసిరి. దానఁ దప్పేమి గలదు ? 'పాడుగ్రామములోఁ బోగడువాఁగే లేరు నన్ను నేనే పొగ డుకొనియెద' నను లోకోక్తిని మదినిల్పుకొనియో తన్నుఁ దానే మర్యాద చేసికోకపోయిన నితరు లేమిమర్యాద చేయుదు రనునీతిని బాటించియో, తమపుస్తకము తమపొగడ్తలవల్లనే వెలయవలసిన దని యెంచియో య ట్లొనర్చి యుందురు. మఱియు నీపద్యములోనే "యుత్తరార్థంబున నొప్పారు శారదపూర్ణిమాకౌముదిపోల్కి సర్వప క్షముల నెప్డు నదియుంచుఁ బలుకుబుధులు" అనివ్రాయఁబడియున్నది. ఈపదరచనాచాతుర్యము దీనిమొగముచూడఁగనే తేటపడుచున్నది గాన వేఱుగ వివరింపవలసినపని లేదు. ఇఁక నర్థగౌరవమందుమా టిప్పణముం జూచిన విశదపడఁగలదు. 'ఎప్డునది'లో 'నది' యేమిటో టిప్పణముం జూచినను నాకు బోధపడలేదు. నాకర్థజ్ఞానము కరంబు చాలమికిం గరుణింపుఁడు.

5. ఇంక నొక్కపద్యముమాత్రమే యున్నది. దానిం గొంచె ముపట్టి చూచి యవుల వచనరచనం బరికింతము. "ఇందువిగ్రహంబు సంధి యేర్పరింపబడె" నని యీపద్య మారంభింపఁబడినది. ముద్రి తప్రతియందో యొక్కవిగ్రహముమాత్రమే కానవచ్చు చున్నది. సంధి యేమయినది ? సంధి వ్రాయఁబడనేలేదా ? వ్రాయఁబడినను దానిని ముద్రింపఁ దలంపుగొనలేదా ? కడపక్షమే నిజ మయ్యేనేని బద్యములో 'సంధి' యను మాటలనే నిలిపియుండవలెను ? మొదట ముద్రింపఁ దలంపు గలిగి యుండియు విగ్రహమును ముద్రించుట

మొగము మొత్తి యారవంతయభిలాషమును మనసులోనుండి పాఱి పోయి యుండవచ్చును. ఈపొత్తముం బారశాలలం బార ముంచ రని ముందుగానే పసిదెలిసి ముద్రింపక నిలిపియుంచి యుందురా ? ముందుగాఁ దెలిసియే యుండవచ్చును. పై కెట్లుపలుకుచున్నను తన శక్తియుఁ దనగ్రంథముల మేలిమియు నెవరిమనసులో వారికిఁ దెలి యకపోవు. ఎక్కడను మన సెఱుగని కల్లయు నోడలు మఱచిన సివము నుండదుగదా ? దానిమాట కేమికాని యిట్లువ్రాయుటవలనఁ బంతులవా రసత్య మాడుటకు వెఱచువారు కారనియు, త్రికరణశుద్ధి యయిననీతిశీలురు కారనియు నెల్లవారికి స్ఫురించకపోవునా? ఓహో! టిప్పణముం జూచిన నింకొకవిచిత్రము పొడకట్టుచున్నది! పద్యములో 'విగ్రహంబు సంధి' యని యుండఁగా టిప్పణిలో 'సంధి' 'విగ్రహ ము' నని సంధిని మొదటఁ బెట్టిరి. ఇఁకముం దీపొత్తమును సంధివిగ్ర హమన నెంచిరో మఱియేమి తలఁచిరో యిట్లుమార్చియుందురు. వీరి నేరుపరితనం బెంతయయినం గొండాడఁ దగినదే. కాని వారి విగ్రహముయొక్క ప్రతిపత్రమునెత్తిమీఁదను పెద్దక్కరములతో 'విగ్రహము' 'విగ్రహము'అని నూఱుమాఱులు స్ఫుటముగా ముద్రిం పించి కొన్నదాని కేమిగతి వెతకికొని యున్నారో ?

ఈకవికులసార్వభౌముని 'మహత్త్వకవిత్వపటుత్వసంపద' ను గొంతవఱకు మీరందఱు నెఱింగితిరిగదా! 'రత్నకృతి' లోని యీ యయిదుపద్యములు నాంధ్రభాషాకవిత్వములోఁ బంచరత్నము లని పేర్కొనఁదగి యున్న వేకదా? వచనకావ్యముల వ్రాసినవారి మువ్వు రలో నీపద్యములనుబట్టిచూడఁ బంతులవారియం దొక్కశ్రేష్ఠత గానవచ్చుచున్నది. తక్కిన యిరువురును దమగ్రంథములను వేనిసా హాయ్యమ్మున వ్రాసిరో యాపొత్తముల నొప్పుకొనిరి. వీరట్లొప్పు

కొక యంతయుం దమసొంతముగానే యెన్నికొని యూరకుండిరి. పంతులవారిపద్యములతో మీ రిప్పటికే తనిసియుండవచ్చును. ఇఁక నీమహాపండితుని వచనరచనయొక్క విలాసమును మాధుర్యమును నించుక కర్ణరసాయనముగా వినిపించెదను. కొంచెము చవిగొని యానందింపుఁడీ. చదువరులారా!

1. "వెండియుఁ గథారంభకాలంబున రాజపుత్రు లిట్లనిరి" యనిపంతులుగారు తమవిగ్రహము నారంభించి, పదపడి "అయ్యా యావిగ్రహంబు వినఁగుతూహలంబుగలదు, అనువాక్యమును లిఖియించిరి. మొట్టమొదట, వెండియు, ననుటవలనసారస్యమేమి? కథనారంభించుచుండఁగా మరల రాజపుత్రు లడుగవలసినయక్కఱ యేమున్నది? ఈప్రశ్నములకుం బంతులుగారు మూలగ్రంథమున నీఁగయున్న నీఁగనుజంపి పెట్టితిమే కాని దానిలోనివిషయములకు మేముత్తరవాదులము కామని పలుక సాహసింపక పోరని నేఁదలంచెదను. అట్లయినచోఁ దామేమో సర్వోత్కృష్టముగా గ్రంథమును రచించితి మనుకొనుచు, తత్ప్రతిష్ఠ తమకే యబ్బెనని పంతులుగా రూరక విఱ్ఱవీఁగనేల? "పునఃకథారంభకాలే రాజపుత్రా ఊచుః ఆర్య తద్విగ్రహం శ్రోతుం నః కుతూహలమస్తి" యని యింతవఱకు నున్నది యున్నట్లుగానైన నీడ్చుకొనివచ్చిరిగాని యాపయివాక్యములో స్వకపోలకల్పితము గొంత తెచ్చిపెట్టి "విష్ణుశర్మణోక్తం- యదేభవద్భ్యశ్చ తే కథయామి శ్రూయతా" మనమీకేది రుచించునో దానినే చెప్పెదను వినుండని విష్ణుశర్మచేఁ జెప్పఁబడినవాక్యమునకు మాఱుగా "నావిష్ణుశర్మ వారినిఁగని మీకుశ్రోతవ్యంబగునదియు నాకువక్తవ్యంబుగాన దాని వాకొనియెద నీరలుసావధానులరై యాకొనుఁడు" అని యతికి మును పున్నగోడుఁగూడఁ జెడఁగొట్టిరి. వారి యీకడవాక్య

ములో 'మీకు వినఁదగినదే నాకుఁ జెప్పఁదగినది' యనుటను జెప్పుటకొకహేతువునుగాఁ గొని, ప్రాసకోసర మేడ్చితినే కూసుముండాయనునట్లు 'వాకొనియెదనూకొనుడ' ని శ్రుతికటువు లగుపదములం గదియించిరి. దీనింబట్టిచూడఁ బంతులుగారికి సరసముగా నొకగ్రంథము నారంభించురీతి తెలియదని తేటపడుచున్నది. మఱియు వీరేశలింగముగారు గ్రంథమునారంభించిన విధమునుగూడ నిందుఁ బ్రదర్శించుట యుచితమని యెంచి యట్లు కావించుచున్నాను.—'అనంతర మానరేంద్రనందను లమందానందకందళితహృదయారవిందులై విష్ణుశర్మంగని యిట్లనిరి. దేవా! తావకంబగు సేనావిశేషంబున నిరవశేషంబుగ మిత్రభేదమును వినంగని మనంబున ఘనంబగు మోదంబు నొందితిమి. ఇంక విగ్రహంబుంగూడ ననుగ్రహించి మమ్ముఁ గృతార్థులఁ జేయ వేఁడెదము. వేగిర మీనవకథాసుధారసంబు వెల్లిగొలిపి యాఁకొన్న మాపీనులకు విందు సేయుండనిన నాయవనీపురసత్తముం డాదరాయత్తచిత్తుఁడై యిట్లు వినిపింపఁ దొడంగె.''

1. ఆవల హంసరాజగు హిరణ్యగర్భునిభృత్యుఁడుదీర్ఘముఖుఁడను బకముఖ్యుఁడు దేశాంతరమునుండి రాఁగా మరాళరా జాతనిఁ జూచి ''యోదీర్ఘముఖా దేశాంతరమునుండి విచ్చేసితివ'' ని ముచ్చటించునట్లు పోలుపొం దెఱుఁగక పంతులుగారు వ్రాసిరి. ఇందువల్ల విచారింపఁగాఁ బంతులుగా రెన్నఁడును పలువురు పెద్దలలో మెలఁగినవారు కారనియు, రాజును భృత్యులు నొండొరులకుఁ జేసికోవలసిన మర్యాదల గుత్తెఱుఁగ రనియు స్ఫురించుచున్నది. విజయం చేయు మొదలగుపదములు భృత్యులు రాజులయెడఁ బ్రయోగింపవలెనో రాజు లేభృత్యులయెడఁ బ్రయోగింపఁజనునో పండితోత్తములయిన పంతులుగారికే తెలియమికి నే నెంతయుఁ జింతిల్లుచున్నాఁ

డను. అయిన నిట్టిస్వల్పసంగతులు పంతులుగారివంటి మహాపండితు లకుం దెలియవనుటయు నసంగతముగానే చూపట్టుచున్నది. కాఁబట్టి యొక పక్షమునఁ బంతులవారికిఁ దెలిసియే తమగ్రంథముం జదువు బాలుర కిట్టి మర్యాదలునేర్పి వారలఁగూడ కృతార్థులం జేయవలయు నను తలంపున నిట్లుకావించియుందు రనవలెను.

3. పిదప దీర్ఘముఖుఁడు జంబూద్వీపము జేరుటయె తడవుగా, అచ్చటిపక్షులకెల్ల నధీశ్వరుం డైన చిత్రవర్ణుం డను మయూరరాజు యొక్క మొగమైనం జూడకమునుపే యారాజు భృత్యులు "మన దేశములు రెంటిలోన నేది మేలయినది ? యేయేలిక మనదొర లిరు వుర లోపల మేలువాఁడు ? తెలుపు" మని దీర్ఘముఖు నడిగినట్టును, అందునకాతఁడు సంకోచింపక కర్పూరద్వీపమే మేలైనదనియు మీరు "మా సీమకు రారండు. ఊరలులే లెండు" అనియుఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చి నట్టును జేతికివచ్చినట్లెల్ల వ్రాయఁబడియున్నది. ఇదియెంత లోకవిరుద్ధ మైనసంగతి ? ఎంత తెలివితక్కువవాఁడైనను దమదేశమును రాజును నెఱుఁగనివాని నావిషయ మయి ప్రశ్నచేయునా ? చేసినను దెలివి గలవాఁడెవఁడైనఁ దనకుఁ దెలియనివిషయములో నట్టిప్రశ్నమునకుం దగుదునని యుత్తరము చెప్పఁబూనుకొనునా ? ఇదియంతయుం బరి కింప గ్రంథకర్త సంగతి సందర్భముల నెఱిఁగి చక్కఁగా వ్రాయఁగల వాఁడు కాఁడనిమాత్ర మేర్పడుచున్నది. మఱియుఁ జిత్రవర్ణుని భృత్యు లకును దీర్ఘముఖునకును నడచిన ప్రసంగముయొక్క రచనయందుఁ బంతులవారు కనఁబఱచిన చమత్కారమును గన్నులారఁ జూచితీర వలెను గాని చెప్పతీరదు.

4. పిమ్మటఁ దాను జప్పినహితవచనములకుఁ జిత్రవర్ణుని భృత్యు లలిగి రని చెప్పి, మూర్ఖులకు హితోపదేశంబు చేయుటవలన

హానికలుగు నని చూపుటకయి దీర్ఘముఖుఁడు చెప్పిన—కోఁతులుకొన్ని వర్షము కురియునప్పుడు చెట్టుమొదలఁ జేరి తడిసి వడఁకుచుండఁగాఁ జూచి చెట్టుమీఁద గూళ్లు కావించుకొని యున్నపక్షులు "చంచుమాత్రములుగల మేమే గూండ్లుకట్టుకొని సుఖింపుచుండగాఁ జేతులుంగాళ్లు గల మీ రేల గృహనిర్మాణముం జేసికొని సుఖింపరాదు ?" అని హితోపదేశముం జేయుడు నందొక వానరము చెట్టెక్కి గూండ్లన్నియుఁ బీఁకి నేలఁద్రోచె—నన్న కథ నేలొకో పంతులవారు తెనిఁగింప రయిరి. దానికిమాఱుగా మఱియొకకథ నయినం గూర్పఁగలిగినవారు కారు. దానికేమికాని, యీవలఁ గొంచెము వ్రాసి "అప్పుడప్పక్కులన్ని" యనిప్రయోగించిరి. పక్కులన్నమాట వినఁబడినమాత్రమున నుచితజ్ఞుఁ డగువానిచెవి కెంతయసహ్యముగా నుండునో దీనింజదువువారికే యవగతమయి యుండును గాన నే నిట విస్తరించి చెప్పవలసిన పనిలేదు. పక్కియని యేకవచనముం బ్రయోగించినచో గొంతవఱకు బాగుండును. ఈయొక్క చోటనే కాక "అక్కడిపక్కులు పక్కనను &c పు. 16", తక్కినపక్కులు &c 50", "తక్కఁదక్కినపక్కులు &c పు. 66" అని పలుచోట్ల నీపదము నే వేయుచు వచ్చుటచేఁ బంతులుగారు మృదుత్వముతప్పిన యిట్టివ్రీడాజుగుప్సాకరము లగుపదముల నుచ్చరింపను వ్రాయను వెనుకతీయువారు కా రని తోఁచుచున్నది.

5. తరువాతఁ బరుసములు పలికినచిత్రవర్ణునియనుజీవు లందొక దీర్ఘముఖుండు ప్రతిఘటించినట్టు చెప్పినప్పుడు బలవంతునితో బలహీనుఁడు తొడరఁ గీడుమూడుననని చూపుటకుఁగా భారతమునుండి పవనశాల్మలీతరుసంవాదము నెత్తి వ్రాసిరి. ఈకథ నిక్కడఁబుచ్చుకొనుట యీకాలమున కెంతమాత్రము సరిపడియున్నట్టు చూపట్టదు.

తిర్యగ్జంతువు లొండొంటితో మాటలాడుననుటయే హాస్యాస్పదము గాఁ దోఁచు నీకాలమున. జడమైనబూరుగు చెట్టునకును గాలికిని వైరము పొసఁగె ననుటయు, నారదునితో నోరులేనియాచెట్టు మాటలాడె ననుటయు, ఎల్లెడల నిండియుండుగాలి యక్కడలేనట్టు నారదుఁ డేగి వాయువుతో నామాటలు తెలిపెననుటయు, ఉన్మత్తప్రలాపములకన్న మేలిమిఁ జెందు నని యూహించుట కాధారలేశమైనను గానఁబడదు. బూరుగువృక్షము తనంత దానే కొమ్మలను విఱుచుకొన్నదనుట యంతకంటెను నవ్వులాటమాటగాఁ బాటింపఁబడును. గాలి నధిక్షేపించుటకు ఫలముగా బూరుగునకు బలవంతమగు వాయువువలనఁ గలిగిననష్ట మేమియు లేకపోవుటం జేసి యీకథ యీస్థలమున బలవంతుండొడరినబలహీనున కెగ్గు కలుగునంటకు దృష్టాంతముగాఁ బొసఁగియుండలేదు. ఇట్టికథల నిందుఁ జేర్చుటవలనం గ్రంథకర్తగారు యుక్తియుక్తములయినకథల నారసి కైకొనుట యందిష్టము కలవారు కారనియు, అసందర్భములైన పూర్వపుగాథలనన్నిటిని సంప్రదాయముగా నమ్ముబుద్ధిమంతులలోఁ జేరినవా రనియుఁ బొడకట్టుచున్నది.

6. అటుపైని-

శ్లో. "సేవితవ్యో మహావృక్షః ఫలచ్ఛాయా సమన్వితః
యదిదైవా త్ఫలం నాస్తి ఛాయా కేన నివార్యతే. అన్యచ్చ.
హీనసేవా న కర్తవ్యా కర్తవ్యో మహదాశ్రయః
పయోపి శౌణ్డికీహస్తే వారుణీత్యభిధీయతే. అపరంచ.
నస్థాతవ్యం నగన్తవ్యం క్షణమప్యసతాసహ
అసతాం సంగమో మృత్యు స్సతాంసంగోహి భేషజం.
అజా సింహప్రసాదేన వనే చరతి నిర్భయం. అన్యచ్చ.

మహాన ప్యల్పతాం యాతి నిర్గుణో గుణవిస్తరః
ఆధారాధేయభావేన గజేన్ద్ర ఇవ దర్పణే.''
అను భాగమును దెనిఁగించుచు,

''ఫలచ్ఛాయలకై మహామహీరుహమును గొలిచినవి రెండును దొరఁకొనును. ఒకానొకప్పు డప్ఫలము లేకుండినను నీడయే నుండును. సింహానుగ్రహంబునం గొఱ్ఱెపిల్లయును నిర్భరంబున మహారణ్యంబున విహారంబు సలుపును. కావున మహదాశ్రయంబె యాశ్రయణీయంబు. కల్లంగడిలోఁ బాలుగ్రోలినం గల్ల యనఁబడు. చిన్నయద్దంబునం బెద్దకొండ గానంబడును. కాన హీనాశ్రయం బకర్తవ్యంబు. ఇది యేని కేనిని స్మర్తవ్యంబు.''
అని వ్రాసిరి. ''హీనసేవా నకర్తవ్యా కర్తవ్యో మహదాశ్రయః। పయోపి శౌండికీహస్తే వారుణీత్యభిధీయతే। మహాన ప్యల్పతాం యాతి నిర్గుణో గుణవిస్తరః ఆధారాధేయభావేన గజేన్ద్ర ఇవదర్పణే'' యనుదానికి ''కావున మహదాశ్రయంబె యాశ్రయణీయంబు. కల్లంగడిలోఁ శాలుగ్రోలినఁ గల్ల యనఁబడు. చిన్నయద్దంబునఁ బెద్దకొండ గానంబడును. కాన హీనాశ్రయం బకర్తవ్యంబు'' అని మును పున్న యర్థముం జెఱిచి పూర్వోత్తరసందర్భము లేమియు లేకుండఁ దమ కవిత్వమును బుస్తకములో నెక్కించిరి. దీనినంతయుఁ బరిశీలింపఁగా బంతులుగారికి సంస్కృత మర్థము కాలేదనియో, అర్థమయినను దమయభిప్రాయములఁ దిన్నఁగాఁ దెలుఁగున వ్యక్తపఱుపలేరనియో యూహింపక తప్పదు. 'తాళ్ళపాకవారి కవిత్వముకొంత' నాపైత్యము కొంత' యన్నట్టు మూలములో నున్న శౌండికిం బోనడఁచి పంతులు గారు దానిస్థానమునఁ గల్లంగడిం బెట్టిరి. అందుచేఁ దొంటియర్థ గారవమెల్లఁ బోయి యర్థసంబంధములేని బాలవాక్యములుగా మాఱె

నది. కల్లుంగడి యున్నచో హీనాశ్రయ మెద్ది? మూలగ్రంథమున నున్న 'దర్పణమునందు గజేంద్రుండుంబోలె నాధారాధేయభావంబు నంజేసి గొప్పవారను గొలఁదివా రగుదురు' మొదలగుదానిని బాగున్నది కాదని యవలఁద్రోచివైచి "చిన్నయద్దంబునం బెద్దకొండగానంబడు' నని సొంతకవిత్వముం జేర్చి "కాన హీనాశ్రయం బకర్తవ్యంబ"ని, చిన్నయద్దమునఁ బెద్దకొండ కానఁబడునుగాఁబట్టి హీనసేవచేయఁదగనిదని యత్యద్భుత మైనహేతుకల్పనముం జేసి, పొసఁగుపాటు లేని మాటలతోఁ గొన్నివచనముల నల్లిరి. అంతతోనైన విడువక యకర్తవ్య మని ముందొక 'ర్తవ్యము' వచ్చియుంటఁ దలపోసి రెండవ 'ర్తవ్యము' నకై "యిదియేని కేనిని స్మర్తవ్యంబ"ని యర్థసందర్భము లేని యొకవాక్యము నచ్చట సమకూర్చిరి. ఈకవిరత్నముగారి యుక్తియుక్త మైనమృదుమధురశైలిని వారినిజూచి నేర్చుకొన్నా రన్న వీరేశలింగముగారి చప్పనిశైలికిని గలతారతమ్యము తజ్జ్ఞు లెఱిఁగి సంతసించుటకు వారిగ్రంథములోని యీభాగమునుగూడ నిందు వ్రాయుచున్నాను.

"ఆశ్రయించినను ఫలచ్ఛాయాసమన్వితం బగు మహావృక్షమునే యాశ్రయింపవలెను. ఒకవేళ దైవికంబుగ ఫలంబులు లభింపక పోయినను ననివార్యంబగు దానినీడ నేఁడు మాపనోపును? సింహప్రసాదంబున నజంబును వనంబునం నిర్భయంబుగఁ జరియించుటఁ గానమె? అట్ల ప్రబలులం జేరినలాఘవాస్పదులకును గౌరవంబబ్బును. ద్వేష్యులును సర్వజగన్మాన్యు లగుదురు. ఇఁకనార్యులు ప్రశంసనీయు లగుదురని యుగ్గడింప నేల? ఎప్పుడును హీనుని మాత్రము చేరరాదు. చేరినను మును గలగౌరవముసయితము పోవును. శౌండినికరంబున నున్నపాలముంతనేని కల్లుముంతయే

యందురు. నీచసేవ కేవలము శ్వవృత్తి. పడినయాయాసంబెల్ల నిష్ఫలంబగుటయకాక దాన మనోభీప్సితం బెప్పుడును సఫలంబు గాదు. హీనమానవపదాశ్రయులకుఁ గొన్నియవసరంబుల దాసం గులును బోసంగును. అట్టివారిజన్మంబు లెప్పుడును దుఃఖభాజ నంబు లగును. ఎప్పుడైనఁ దప్పిదారి యించుకయభీష్టఫలసిద్ధి యయిన నది తుదముట్టనేరదు. అల్పజలాశయంబుఁ జేరినవిసా రంబునట్టుల యల్పు నాశ్రయించువాఁడును వానితోడన టీఱును. అట్లు టీఱకయున్నను నాగండకమున శేట్లువానికి నట్లు గండములు మెండుగా నుండును. అల్పులతో క్షణమాత్రంబును నిలువను సంభాషింపను బోలదు. సజ్జనసాంగత్యమున సర్వార్థసిద్ధులంబోలె దుర్జనసంగమంబున సకలానర్థములును బ్రాప్తము లగును. ఆధా రాధేయభావంబునంజేసి యాదర్శంబున ద్విరదం బన్నువయయి కనుపట్టునట్లు లలంతులఁ జేరినవలంతులును నలంతులయి కానఁ బడుదురు. కాన హీనసేవ యానంతయుఁ గర్తవ్యంబు గాదు ''

7. అనంతరము హీను నాశ్రయించుటకన్న వ్యపదేశమ్మునన్నైన సుఖంపవచ్చునంటకు నిదర్శనముగాఁ గుందేళ్ళకథ నెత్తుకొని, మున్నొకప్పుడు వఱపు రాఁగా నేనుఁగులు యాధనాధునిపాలి కరిగి "స్వామీ మేము మునుంగుటకుం దగుకొల నిందు లేదు. అందువలన నంధులవలె నున్నాము'' అని విన్నవించుకొన్నట్టు వ్రాసిరి. పంతులు గారి యుక్తికౌశలము నేమని వర్ణింపవచ్చును! మునుంగుటకుం దగు కొలను లేనందున నేనుఁగు లంధులవలె నున్నవఁట! కొలఁకు లేకున్న నంధులవలె నుండుట యేమి? మేమింత విచారించితిమా మూలమున నున్నట్టు తెనిఁగించితిమని వారు బదులుచెప్పి తప్పుకోవచ్చును. కాని యాపక్షమున పంతులవారిపుస్తకములు వ్రాయునప్పుడు తమ

బుద్ధిని దూరముగా నుంచి మఱియీపొత్తమును వ్రాసియుందు రని బుద్ధిమంతులకెల్ల సందేహము కలుగకమానదు. దీనికేమి ? పయిని జూడుఁడు. అట్లాయేనుఁగు లడిగినతోడనె “యాయూధపతి యాదంతి యూధంబులఁ గొని చని చేరువ నిర్మలవారిపూరిత మగునొకానొక పెనుమడువును గానిపించె” నని లిఖయించిరి. ఆహా ! ఏమి యీచమత్కారము! ఒకవేళఁ బంతులుగారియేనుఁగులు గ్రుడ్డి వేమోయంత చేరువ నున్నమడుగునుగూడఁ జూడఁజాలకున్నవి. ఈభావము మనసునందు నెలకొని యుండియేకాఁబోలు నేమియు సందర్భము లేనిచోటనె ‘యంధులవలె నున్నా’ మని పంతులుగారినోరనె బయలు వెడలినది. ఈకథయే పంచతంత్రమునందు యుక్తియుక్తముగా వ్రాయఁబడి యున్నది. దానినయినం బంతులుగారు చూచిన పాపముం గట్టుకొన్నవారు కారైరి. ఒకవేళఁ జూచియుఁ దమయుక్తిముందరఁ బూర్వపువారి యుక్తి బాగుండ లేదని తలపోసి యిట్లు క్రొత్తత్రోవను ద్రొక్కియు నుండవచ్చును. ప్రకటింపఁబడిన రెండువిగ్రహతంత్రముల యందునుగూడ నీకథ వ్రాయఁబడి యున్నది. ఆయాతారతమ్యము లెఱుంగ నేనిక్కడ వక్కాణించుటకంటె రెండుపొత్తముల దగ్గఱ నిడుకొని చూచుట యుక్తముగా నుండునని తలంచెదను.

8. ఆవెనుక దీర్ఘముఖుఁడు చిత్రవర్ణునిసమ్ముఖమ్మునకుం గొనిపోఁబడినప్పుడు తనతోఁగూడ దూత నంపుమని రాజును గోరఁగానాతఁడు (సంస్కృతముననున్నట్టు) తనమంత్రింజూచి, ‘నేఁడు దూతకార్యంబు ప్రభూతంబయ్యె. దూత యిట్టి లక్షణములు గలవాఁడయియుండవలెను. ఎవఁడు పోవు’నని యడుగుటను దీసివేసి, దీర్ఘముఖునితోఁ జిత్రవర్ణుఁడు “ఏఁడు నీతోడఁగూడవచ్చును? ఇచ్చట నెవండుగలండు? దూతకార్యంబు ప్రభూతంబయ్యె” నని జ్ఞానలేశము

గానిలేని జడునియవ్యక్తప్రుమాటల కెనవచ్చునట్టి వ్రాఁతను వ్రాసిరి. ఏమాత్రమైనం దెలివియున్నవాఁ డిట్టిపిచ్చివ్రాఁత వ్రాయునా ? రాజుదగ్గఱ దూతగాఁ బంపుట కొక్కఁడు నుండఁడా ? వావిడిచి రాజయినవాఁ డెన్నఁడైన నిట్టిపలుకులు పలుకఁ దలపడునా ? ఇది యెంతపరిహాసపాత్రమైనవ్రాఁత ? దీని నంతను విమర్శింపఁ బంతులు గారి కించుకైనఁ బ్రపంచజ్ఞానము లేనట్టు స్పష్టపడుటయే కాక, తామే జగదేకపండితుల మని వా రెంతనటించినను నిజమునకు వారికి సంస్కృతమున జ్ఞానలవమైనను లేనట్టును గరతలామలక మగుచున్నది. సంస్కృతమున నున్నమాటల నర్థము చేసికోలేనివారు తమబుద్ధినైనఁ గొంచెము వినియోగించి యుంచుకమైన యుక్తియుక్తముగా వ్రాయరాదా ? వేమాఱు బుద్ధిబుద్ధి యని పేర్కొన నేల ? పండితులవారి బుద్ధిచాకచక్య మంతయు నిట్టివ్రాఁతలను వ్రాయ ననుకూల మయినదయియే యుండవచ్చును. వీరిపొత్తమునుబట్టి పంతులవారు పండితు లని సాధించుటకు నే నెంత ప్రయత్నము చేసినను, గ్రంథముం జూచినకొలఁదిని మఱిమఱి గీర్వాణభాష యందలి వారి యజ్ఞానమే తేటపడుచున్నది గాని నాయుద్యమ మేమియు సఫలము గాకున్నయది.

9. ఆవలఁ గొంతదూరము సాగినవెనుకఁ జిత్రవర్ణునిపాల నున్న కీర మొక్కఁడు దుర్జనునితోడఁ గూడి పోఁగూడదని చూపుటకై తనస్వామితోఁ జెప్పినకథను దెనిఁగించుచున్నా మనుకొని, పంతులవారు తలయుం దోకయు లేకుండ వెఱ్ఱివ్రాఁతను వ్రాసిరి. దానివలన బంతులవారికి సంస్కృతవాసనయేని లేదని తెలియవచ్చుటయె కాక వారికిం గల బుద్ధికౌశలముంగూడ బట్టబయ లగుచున్నది. ఆకథ యేదనఁగా—

"దేవవర్తక వర్తామపి కథయామి. ఏకదా పర్వేపక్షిణో భగవతో గరుడస్యయాత్రాప్రసంగేన సముద్రతీరం చలితాః-తత్ర కాకేనసహ సవర్తకశ్చలితః-అథగచ్ఛతో గోపస్య శిరసిస్థిత దధిభాణ్డాద్దధివారంవారం తేన కాకేనఖాద్యతే తతో యావదసౌ దధిభాణ్డం భూమౌనిధాయోర్ధ్వమవలోకతే తావత్తేన కాకవర్తకౌ దృష్టౌ తతస్తేన ఖేదితః-కాకః పలాయితః-వర్తకస్వభావనిరపరాధో మన్దగతి స్తేనప్రాప్తో వ్యాపాదితః" అనునది.

సంస్కృతమున వర్తకశబ్దమునకు 'బేహారి' యనునర్థము ప్రాగ్యమగుటయు, కోయష్టికష్టిట్టిభకో వర్తకో వర్తికాదయః" అను నమరనిఘంటువుంబట్టి వెలిచెప్పిట్ట యనునర్థము సుప్రసిద్ధ మగుటయు సంస్కృతమునం దల్పజ్ఞానము గలబాలురకుసహితము తెలియునుగదా. అదియంతయు నటుండఁగా నీమహాపండితులవారు పయికథ నిందు క్రిందఁ బొందుపఱచినరీతిం దెనిఁగించి తమయజ్ఞతను లోకమునకంతకు న్వెల్లడించుకొనిరి.

"మఱియువర్తకునికత వినుతు వినుఁడు తొల్లిపిట్టలెల్ల భగవంతుఁడగుగరుత్మంతుని యాత్రాకౌతుకంబునం బారావారతీరంబుఁ జేరఁబాఱె. అపుడొక కాకముతోడఁగూడ నొకబేహారి బయలువెడలె. పిమ్మట నామార్గమ్మునసే యల్లంతట గొల్లఁ డొకఁడు గొంగళిఁగప్పికొని తలమీఁది చుట్టకుదురుపైఁ గుదిరిక గదురఁ బెరుగుకుండఁ బదిలపఱిచికొని చనుచుండెను. ఆభాండములోని దధి పేమాఱుపలుగాకికాకి యుక్కున మెక్కసాగెను. అల్లన నాగొల్ల తనతలమీఁది పెరుగుకడవ దిగువదించి మీఁదవీక్షించి లక్షించి రాయి ఱువ్వ ధ్వాంక్షుం బాఱితాఁకుమవడకురుపడి నూడనిఁ బాడెను. అవ్వణిజుండు స్వభావ నిరపరాధుం డగుట

నిర్భరుండై సమాగతుండై యాబాలిశాభీరునిచేతఁజిక్కి యుక్కటి చక్కాడంబడె."

తొల్లిపక్షులెల్ల గరుత్మంతునిఁ జూచుటకుఁ బోవునపుడు 'బేహారి, కూడ బయలువెడలనేల ? బేహారి 'కాకముతోఁగూడ' నేగుట యెట్లు పొసఁగును ? అత్రోవఁబట్టుకొని పోవుచున్న గొల్లవాని తలమీఁది పెరుగుకడవలోనిదధిని గాకము భక్షింపఁగా వాఁ డా త్రోవను జనుచున్న 'వణిజుని' నిష్కారణముగా నేల చంపును ? ఎందునకయి యీకథ యిచ్చటఁ జెప్పఁబడెనో యాయుద్దేశమును నెఱవేఱ లేదు. ఇచ్చట దుర్మార్గునితో నెవ్వఁడును జనను లేదు. చనినందుచేతనే వచ్చినహానియును లేదు. 'పృష్ఠతాడనాద్దంతభంగ' యన్నట్టు తన పెరుగు కాకి తిన్నదను (పంతులవారి) హేతువుంబట్టి గ్రహచారము చాలక యాదారిని నడవఁ దటస్థించిన నిరపరాధియగు వర్తకునిఁజంప నోడిగట్టి నట్టిపుణ్యుఁడు నిజముగాఁ గాకి పెరుగు భక్షింపకున్నను నెవ్వనినైనఁ జంపవచ్చును. ఇంతకంటెఁ గాకిని గొట్ట విసరినరాయి తగిలివర్తకుఁడు మృత్యువఁ డయ్యెనన్నను యుక్తిసహిత ముగా నుండును. పంతులవారి సంస్కృతిజ్ఞానసౌన్యత నొక్క యీ గ్రంథమే కాదు. శివశంకరపండ్యాగారు సహస్రముఖములఁ గొని యాడినవారి పత్రికారత్నమును బ్రతిమాసముం దాను బయలువెడలి నపుడెల్లఁ దాటికాయ లంతలేసి యక్కరములతో శక్తివంచనలేక లోకమునకెల్లఁ జాటి చెప్పుచున్నది. పత్రికాముఖమ్మున "శ్రీయాంధ్రభాషాసంజీవని" యని నిమ్మకాయ లంతలేసి యక్కరములతో ముద్రింపఁబడియున్నది. అందు "శ్రీ" యనునది విశేష్యమా ? విశేషణమా ? విశేష్యమయినయెడల నర్థమేమి? విశేషణమయిన దోశుద్ధ

సంస్కృతసమాసమున "శ్రీ+ఆంధ్ర=శ్రీయాంధ్ర" యని తెలుగు సంధి యెట్లువచ్చినది?

10. అటుతర్వాతఁ జిత్రవర్ణుఁడు హిరణ్యగర్భునిపాలి కనుప నెంచిన చిలుక "కానివారు గావరమునఁ బలుకుపలుకుల నమ్ముట కరమ్ముగోరమ్మునకుఁ గారణమ్మ" ని చూపుటకు దృష్టాంతముగా దీర్ఘముఖునితోడఁ జెప్పినట్లు బ్రహ్మదత్తుఁ డనురాజును బూజనియను శారికయుఁ గరమ్ము మైత్రిగలిగి యుండగా రాజకొమారుఁ డాశారిక పిల్లను నిష్కారణముగాఁ జంపినందున గోరువంక రాజుకొడుకుగ్రుడ్లు పెఱికెననియు, రాజునాకొమారుఁడు చేసినకొఱగామికిం దగినశిక్ష యొనర్చితివిగాన నీయెడనాకు గోపములేదని యెన్నివిధముల బ్రార్థించినను సమ్మతింపక శారిక లేచిపోయినదనియు, శారికకథను పంతులవారు భారతమునుండి యెత్తివ్రాసిరి. కాని యిదియుఁ బంతులవా రేర్చికూర్చిన యితరకథలవలెనే చెప్పఁబోయెడుసంగతి కించుకయు సందర్భించియుండలేదు. ఈకథను బంతులవారు వ్రాసినవిధమునుబట్టి చూడఁగా శారికకు రాజు కానివాఁ డయినట్లును గనుపట్టదు, శారిక యాతనివచనములను నమ్మనులేదు; నమ్ముటవలన గలిగినహానియును లేదు. కాఁబట్టి యీకథ యీసందర్భమున బోడితలకును మోకాలికిని ముడిపెట్టినట్టుగాఁ బొసఁగి యున్నదని రూఢిగాఁ జెప్పవచ్చును.

11. అనంతరము కొంతదూరము సాగినపిదప — "తాఁబేలు మేలుగోరి నేరిమిమెయి చిప్పఁదలఁ గాలుసేతులు ముడుచుకొని వీఁపు మీఁద మోఁదఁబడుమోఁదుల నయినను సైచుకొని మెదలదు. త్రాఁచుతోఁకత్రొక్కుడువడ్డతోడనే వెరవరసి యొడిసి, కఱిచి పగఱఁజెఱచును. కానఁ దెఱఁగెఱిఁగి నీతిజ్ఞుం డారసి యాసాదితసమయుండయి సర్వశత్రువుల సమయఁ జేసి చరితార్థుండవు"—అని పంతులవారు

రచించిరి కాని వారి యీయుపమానము లించుకయు సందర్భించినవి గాఁ జూపట్టవు. ఇందు మొదటిది తాఁబేలు; అది పరమసాధువు; సమయము చూచికాని చూడకకాని యెన్నఁడును దనశత్రువున కయి నను హానిచేయఁ దగినది కాదు; తనరక్షణమున కయి కాళ్లుపొట్టలో బెట్టుకొనును. రెండవది సర్పము; అది క్రూర మయిన విషజంతువు; ఏవెరవు నక్కఱలేకయే తనకు శత్రువైనను గాకపోయినను దారసించినంతనె పడఁ గఱచునది కాఁబట్టి పయివాక్యము లంతపొసఁగుబడి కలవిగా నగపడవు.

12. అవ్వల హిరణ్యగర్భునకును మంత్రికిని కాకముం జేర్చుకొనువిషయమయి జరిగిన సంవాదమును బంతులవా రెంతసరసముగానో వర్ణించిరి. కాకిని జేరఁదీయుట యుచితము కాదని మంత్రి తన యభిప్రాయము నీయఁగా రాజీప్రకారము పలికెనఁట:—"ఓమంత్రీ! ***ఇపు డీవిషయము నిన్నడుగుట నీయభిప్రాయమును దెలిసికొనవలయు ననియకాక నాకుఁ దెలియక కాదు. నీ వింతకంటె నెంతగా వాకొనినను నే నూఱకొనఁబోను.***అయినను నీవు కట్టకడను నుడువఁ దలఁచినట్టిమాట సూటిగాఁ దెలుపుము." — చూచితిరా పంతులవారి మృదుత్వము. రాజు చేయవలయుపని తనకే చక్కఁగా దెలిసినచో మంత్రి నేలయడగవలెను? అడిగెఁబో నాతఁడు తనయభిప్రాయము నిచ్చినఁ గినుకగదిరి 'నీ వింతకంటె నెంతగా వాకొనినను నే నూఱకొనఁబో' నని విరసపుమాట లాడ నేల? ఆడినవాఁ డంతతోనైన నూరకుండక నీవు కట్టకడ నుడువఁ దలఁచినట్టిమాట సూటిగాఁ దెలుపు' మని క్రమ్మఱ నడుగ నేల?

13. తదనంతరము చిత్రవర్ణుని దూతయగు శుకంబు హిరణ్యగర్భుని పాలికి వచ్చినప్పుడు, "శుకః కించిదున్నతశిరో దత్తాసన ముప

విశ్వబ్రూతే" యని సంస్కృతమున నున్నదానిం బెంచి వర్ణింపఁదలఁచి పంతులుగారు "ఆసుకంఠు***తన్నుఁ గన్నవారెల్లఁ బెల్లుబెగడ బిగి చూపుల దెసలఁ గలయఁజూచుచు, ***పగతులమాటలఁ గీటునఁ బుచ్చునాఁ బచ్చతెక్కల విదుర్చుచు, *** నేలగాడివడఁగ నెగురు లాడుచు, ***హిరణ్యగర్భున కభిముఖుండై నిర్లక్ష్యంబుగ నిట్లనియె' నని రచియించిరి. పరరాజులయొద్దకుం బంపఁబడుదూత వినయముం దొఱంగి యెగురులాడుచు నిర్లక్ష్యంబుగనే కదా దూతకార్యము నిర్వర్తింపవలసినది. దూత యేరీతిని బ్రవర్తింపవలెనో తెలియని వారు తమసొంతవర్ణనముం దెచ్చిపెట్టి జ్ఞానసంపద న్వెల్లడించుకోక, మూలముననున్నముక్కల నున్నట్టుగానైనఁ దెనిఁగించినఁ గొంతగుట్టు బయలఁబడకుండునే. ఆపయినిజూడుఁడు. అప్పు డాచిలుకయొక్క పలు కుల కలుక వొడమి మేఘవర్ణుఁ డనుకాకము దానింజంపఁ గడఁగఁగా, సర్వజ్ఞుండువారించి రాజుతో నన్న 'శ్లో॥ నసాసభాయత్రనసన్తివృద్ధా న తేయేనవదన్తిధర్మం । ధర్మస్సనోయత్ర నసత్యమస్తి సత్యంనత ద్యచ్ఛయ మభ్యుపైతి॥") (=చ॥ "అదిసభయే ప్రియంబెసఁగ నార్యులు లెవ్వరయేని నార్యులే। మదిఁ దలపంగ వారలు సమంచితధర్మము పల్కరేని న । ట్టిదియును ధర్మ మే తగఘటించిననిక్కము లేనిదేని దాఁ। బదిలపు నిక్కమే యొకనెపంబిడు చొప్పగునే భూవరా।" ఈ శ్లోకమును దెనిఁగించుచు, "ఎక్కడ వెఱపుగలుగునో యక్కడ సత్య ముండదు. ఏకడ సత్యముండదో యాకడ ధర్మము గలుగదు. ధర్మ వుఁగఱపనివారువృద్ధులుగారు. వృద్ధులులేనిది సభకాదని పెద్దలుచెప్పు దురు." అనితలక్రిందుగామార్చి సందర్భమునంతనుం జెడఁగొట్టివ్రాసి, పంతులుగారు తమపాండిత్యముం బయలఁబెట్టుకొనిరి. పంతులుగారెం తచక్కఁగాదౌత్యమునారంభించిరో యంతచక్కఁగానేదాని న్ముగించిరి.

"హిరణ్యగర్భుండును మేఘవర్ణుండును సర్వజ్ఞునిబోధనం జేసి ప్రశాంతులై" నతోడనే, ప్రత్యుత్తరముం గొనకయే "అంత నక్కంతుజక్కిరివ్వన నెగిరిపోయె" నఁట! వచ్చినకార్యము నేమిచేసికొనిపోయినది! దీనిం జదువునప్పుడెల్ల, పూర్వమొకగృహస్థుఁడు తనబంటుగుపుల్లయ్యను తెల్లవారుజామున వేమవరము పంపవలె ననుచుండఁగా విని, యెవ్వరికిం జెప్పకుండ తెల్లవారుకడలేచి వేమవరం వెళ్ళి మూఁడుజాముల వేళందిరిగివచ్చిన పుల్లయ్య వేమవరపుసంగతి స్మరణకు వచ్చుచున్నది. "అటువెనుక సర్వజ్ఞుం డయ్యరుణముఖునిఁ దనదుసదనఁబునకుఁ బిలిపించి, *** కాంచనాభరణాదుల సత్కరించి సంతసింపించి పంచె" నఁట! సర్వజ్ఞుఁ డాతని మరల రహస్యముగా నేలపిలిపింపవలెను? పక్షులు 'కాంచనాభరణాదుల' నిచ్చెనన్న నెట్లుపొసఁగును?

14. భారతములోఁ గృతఘ్నుని విషయమై చెప్పఁబడిన నాళీజంఘుని చరిత్రమునుదెచ్చి, పంతులవారు "క్రొత్తవాని మిత్రుఁడని పొత్తుగలసియుంట మిత్తిగొంట వంటి"దని చూపుటకుఁగా సందర్భశుద్ధిలేకుండ నతికించిరి. అంతయకాక తమపుస్తకమునకు నీతిచంద్రికయని పేరిడికొనియు దానినించుకైన విచారింపక బాలురకు లేశము గాని ప్రయోజనములేని దుర్నీతులనెల్లఁ బెల్లుగఁ దమకుం గలపాండిత్యమంతయు వెల్లడియగునట్లుగాఁ బడవ్రాసిరి. "వినుమొక బ్రాహ్మణుండు కులవృత్తములెల్లఁ దొలంగి బోయడా । వినొక తెనాలిఁజేసికొని నెమ్మిఁ గిరాతులఁగూడి వేఁటకుం । జనుఁ దినుమాంస మద్దురితసక్తుఁడు భోగపరుండు గావునన్ । ధనము ఘటింపఁగాఁ దగు విధం బని చూచి వణిగ్జనంబుతోన్" అని కథాసందర్భమున నింత మాత్రము చెప్పఁబడిన బ్రాహ్మణచరిత్రమును బెంచి, యాతనిపుట్టుక మొదలుకొని యనావశ్యకముగా దుర్గుణగణాభివర్ణనముతో నిరువది

పుటలను నింపిరి:—“బిడ్డండని యేరైన నెత్తికొని ముద్దులాడ వారి యొడలెల్ల నెత్తురుగాఁ గోళ్ళఁగీఱుచుఁ గొఱుకుచుండు. దవ్వున నెవ్వరైనఁ గానఁబడి రేని బిఱబిఱఁ బోయి వారిపైఁబడి వితాఁకుసేయకూర కుండండు. కంటఁబడినవాని మంటఁగలపక మానండు. వెండియు నా బొట్టె తిట్టుతిట్టక మాటాడ నేరండు. బొంకాడక బోనంబు తాఁకండు. దొంగిలింపక నిదురింపఁడు”—అని నీగొడవ యంతయు వ్రాయుట వలనం బ్రయోజన మేమి? ఒక్కశైశవదశనుమాత్రమా యిట్లు వర్ణించినది? కాదు తరువాతఁ బాఠశాలం జదువుచున్ననాటిబాల్యదశ నీలాగున వర్ణించిరి:—“అప్పంతు లప్పిల్లకాయం గొనిచని పల్లెకూటమున నునిచి యోనమాల నేలవ్రాసి వ్రేళుల వ్రేలిడుకొనిదిద్దించుచు నో యనుమన నో యనుచు నోక్రిందిది యే మన నాక్రిందిది తెలియదా యని యాయుపాధ్యాయులం గేరడంబు లాడుచు నలియాడుచు బలపములం బొత్తములం దొంగిలుచు నాదొంగతన మెవరివలన వెలిపడునో వారే వానిని దన కిచ్చిరని యాత్రముచ్చిమివారిపై నారోపించుచు వారలు దెబ్బలబడ నుబ్బుచుఁ గశోరులతోఁ బోరాడుచు నందులకుఁ గనలి చదువులయ్యె చెఁపలునులుమ నతనిచేతిజుట్టునవ్రేలిని వాతవేసికొని కసుక్కు మనఁ గొఱికి పెళుక్కున నెముకవిఱుచుచుఁ దొడపాసె మిడ మిన్నుమన్ను గానక తన్నుచు వేత్రప్రహారమబ్బ నబ్బురంబుగ బెత్తముం బీఁకుకొని బలిమికొలఁది ముక్కుమొగము చూడకాగురుని బిట్టుగొట్టుచుఁదిట్టినఁ దిట్టుచు నందలి కందువుల నందఱం గలిపికొని కనఁబడ కొయ్యన నయ్యవారిమీఁద జాల ఉవ్వుచు లేనిపోనివి కల్పించి తనకన్నమ్మకు విన్నవించును”—ఇట్టివేకదా బాలురుచదువు పుస్తకములయం దుండవలసిన నీతులు? ఈదుర్నీతులలోనే తమ యుక్తి యంతయుఁ దేటపడునట్టుగా దొంగతన మెవరివలన బయలు

బడునో వారే వానిని తన చేతి కిచ్చిరి మొదలగువానిని వ్రాయవలెనా ? దీనిం జదువుబాలు రావఱ కిట్టిదుర్మార్గములను జేయ నేరనివారైనను దీనిం జూచి యాలాగున యుక్తిపన్నుటకు నేర్చుకొనరా ? పుస్తకము లం జేయుట చదువువారలను దుర్మార్గమునకు దింపుటకొఱకా ? సన్మార్గమునం బ్రవర్తింపఁజేయుకొఱకా ? “ఓక్రిందిది యేమన నా క్రిందిది తెలియదా” లోనుగాఁల బండబూతులను మతిమంతుఁ డెవ్వఁడైనఁ దనపుస్తకమునందు వ్రాయ సాహసించునా ? ఇట్టిమేలి వ్రాఁతలు వ్రాసినవాని న్సరసుఁడు కాఁడని జను లెన్నకుందురా ? పంతులుగా రింతతోనైనం దమపాండిత్యమును నిలుపక బాలుర నేర్చుకొని కృతార్థు లగుట కీక్రిందినీతులసహితము విపులముగా వ్రాసి కృతకృత్యు లయిరి....“అప్పుడా చదువుల పంతు లెంతయు నేరమి మెయి నల్లల్లనఁ దన్ను రాఁబట్టఁదగినట్టున్న బడికి రాకయు నదేమనఁ దనదు పరికరంబులు లేవనుచు నున్నం బోఁగొట్టుచు మఱికొన్నిసాకులు వెట్టుచు నొడలు బాగుండ లేదనియుఁ దనతల్లి దండ్రులలో నొకరికిఁ బ్రాణాంతోపద్రవంబు పొసంగెననియు వీలెఱిఁ గి వాలాయముగా బొంకుచు నేమిరా బడికిఁబోవైతివని మాతిపలుక నాటవిడుపునాళ్లనుచు నయ్యవారూర లేరనుచు నాయన కేని యాయ నవారి కేని రోగమనుచుగొణఁగుచుఁ దుట్టతుదకు నెట్టన నెల్లవారికిఁగీడు వేఁడుచుఁ జదువక కాలయాపనంబు సేయు చుండె”.—ఇట్లుకొంతవ ఱకు బాల్యదశలోని దుర్గుణాభివర్ణనముం గావించి యంత యౌవనదశ నెత్తుకొని పంతులుగారిట్లు వర్ణింపందొడంగిరి.—“అత్తఱి నత్తరుణత రుణుండు చెన్నైన కన్నెలను బోడ్లైనక్రొవ్విరిబోండ్లను బాలలను జవ్వనులను బ్రోఁడలను లోలలను గఱితలనక చెడిపెలనక యెల్లపల్ల వాధరల సాపేక్షంబుగ నీక్షించుచుఁ గవయ నెంచుచుఁ గోడెకాఁడై

పీడఁజాలనిమోహజాలమునఁ దవులుకొని గొనకొని * * * * దాసుల నాసించుచుండెను.''—ఈయంకుపురాణము నింతతోనైనఁ జాలింపక, బాలురమాట యటుండఁగా పెద్దవారలుసహితము నోర నుచ్చరించుటకుం దగకుండ మఱింత పచ్చిబూతుగా నీక్రిందిసంగతులను వ్రాసిరి.—''అప్పు డప్పాలుఁడు గొబ్బున నబ్బోయగుబ్బెత చెట్టఁబట్టుకొని * * * నల్లనల్ల నల్లభిల్లపల్లవాధరిం గట్టిగఁ గవుంగిలించుకొని పులకలు మొలక లెత్తఁగపోలఫలకంబులం బిట్టుగఁ జుంబించుచు మెత్తనిగోటిపోటులఁ గామాగ్ని దఃకొలుపుచుఁ గళలనెలవు లంటియంటి కరగించుచు వేవేగ నానాగమణి నొకపూవుఁ బొదరింటఁ దార్చిపేర్చి యనుభవైక వేద్య మగుమహానందసందోహదోహలంబున నయ్యుద్వృత్తుం డత్యంతసంభ్రముండై యావృషస్యంతి నాభ్యంతరరతులఁ గలసి మెలసి * * * తనయిరవున కరుగనొల్లకుండెను.''—ఈరీతి నేకథయుం తయు నెట్టెట్టో ముగించి కడపటఁ గొఱమాలిన యాఁడుదానితిట్లను గొన్నిటిం దనశక్తికొలఁది నీరీతిగా వ్రాసిరి:—''ఓనాళీజంఘుఁడా యోబుద్ధిహీనుఁడా * * * ఓరిమిత్రద్రోహీ, ఓరివిశ్వాసఘాతకుఁడా, ఓరోరికృతఘ్నుఁడా, ఓరోరిమనుష్యాధముఁడా, ఓభ్రష్టుఁడా కష్టుఁడా నీవుబాపఁడవఁడరా, పాపాలమారివిగాక, యోరీయోరోరి నీతల్లిగొడ్రాలుగారాదా. నీతండ్రి షండుండుగారాదా. నిన్నుఁగన్న పాడురండ కడు పవియరాదా.''—ఇట్లు దుర్మార్గునిగా వర్ణించినది భారతములో సూచించిన ట్టొకబ్రాహ్మణుని మాత్రమే కాక, యేదోషము నెఱుఁగని యాతనితల్లిని సహితము పంతులవారు దుర్మార్గురాలినిఁ గాఁజేసి మగనిని ''నెయ్యంబుపీడిన మాటలాడు'' ననియు, ''తనకుట్టని దౌర్జన్యంబోరు వక దూరువారితోడ జగడమూడు చుండెడి ననియు, ''అకాలమృత్యువునాఁబోయి యొజ్జలను నోటఁబట్టరానితిట్లఁ దిట్టి

మట్టిరెయెత్తి కొట్టు'' ననియు, పలువిధముల లిఖియించిరి. పురుషుఁడని యెడి యభిమానము చేయఁదలఁచిరో యాతని తండ్రినిమాత్రము దుర్మార్గునిం గావింపక విడిచిపెట్టిరి. ఇట్లింతగాఁ బనికిమాలినయంశముల నెల్ల గాథలనుగాఁ బెంచివర్ణించియు, ముఖ్యముగాఁ గావలసినవియుఁ గథకంతకు నందమును దెచ్చునవియునై భారతములో వ్రాయఁబడియున్న ముఖ్యాంశములను మాత్రము విడిచియె పెట్టిరి. భారతములో, విరూపాక్షుఁడు తనమిత్రుఁడయిన నాళీజంఘునింగానక తనభటులం బనిచి వెదకించినట్లును, వారాబ్రాహ్మణునిం బట్టి తెచ్చి ముందరఁ బెట్టినఁ జంపి భక్షింపుఁడని భటులకాజ్ఞాపించినట్లును, వారాకృతఘ్నుని దేహమును గబళింపనొల్లక యూరుబయలఁ బాఱవైచినఁ గుక్కలు సహితము ముట్టుకొనట్లును, జెప్పఁబడియున్నది.—''అవ్విప్రుని చొప్పు పట్టి. చ. పఱెమొయిఁబాఱి వానిఁగని పట్టి వెసం బెడకేలుగట్టి తె। చ్చిరసురభర్తచూచియిటు చేరఁగఁ దేవలదీకృతఘ్నునిం । బోరిగొని వే తినుండనినఁ బోకడమాలినవారమయ్యయి। ద్దురితశరీరముం దినఁగ దోసము మాకని వారలొల్లమిన్, అతండు క. తినుఁడు తినకుండుఁడేమై । నను జేయుఁడు వీని నేల నాముందరికిం । గొనివచ్చితిరని పలికిన । దనుజులు పురివెడలఁ దెచ్చి తద్గాత్రంబున్. క. వెడకండ నెత్తురొలుకం । బడఁద్రోచిన వచ్చి కుక్కపదువు వెనుకకున్ । జడిసెఁ గబళింపనొల్లక । కడుపులు నకనకపడఁగఁ గొరవముఖ్యా॥ అని చెప్పి భీష్ముండు క. వినుమది యట్టిద కుక్కలు. । దినఁగా రోయునుగృతఘ్న దేహముచూంస। బని చెప్ప నాగమంబులు। మనుజేశ్వర తల్లమయ్యె మనకిచ్చోటన్.—కృతఘ్నత గొప్ప పాపమని చూపుటకయి భారతమునం దీకథ వ్రాయఁబడియున్నది, ఆవిషయమునందది యెంతయు జక్కగాఁ బొసఁగియున్నది. పంతులవారు సొంత

ముగా దుర్గుణవర్ణనముం గొంతి మొట్టమొదటఁ జేర్చి కడపటనున్న యీమంచివాక్యములను దీసివేసినతోడనే యీకథ క్రొత్తగావచ్చిన వానిని నమ్మఁగూడదని చూపుటకు నిదర్శనముగా నుండునని యెంచి, దానిందెచ్చి యేమియు సందర్భములేని స్థలమునఁ దమపుస్తకము లోన న్నిడపెట్టిరి. నాళీజంఘుఁ డుద్వృత్తుని కాతిథ్యము చేసి, బీదవాఁ డనుతలంపున సాయముచేయఁ దనమిత్రునికడకుం బంపెనే కాని, ఆత నిని నమ్మి మఱియేమియుం జేసినవాఁడుకాఁడు. ఆయుద్వృత్తుఁడును నుపకారమును బొంది మరల వచ్చునప్పుడు మున్ను మేలుచేసిన నాళీ జంఘునినే యాహారార్థము పొలియించెనుగాన, కృతఘ్నుఁ డయ్యెనే కాని వేరొండుకాదు. కాఁబట్టి యీయాపద క్రొత్తగావచ్చినవానిని విశ్వసించుటవల్లనే పొసఁగినదని చెప్ప వల్లకాదు. బ్రాహ్మణుని దౌష్ట్యమే యీయాపదకుఁ గారణము. పంతులవారి మతమునుబట్టి యీకథవలనఁ గ్రొత్తగా వచ్చినవాని కతిథిసత్కారము చేయఁగూడ దని, తేలుచున్నది. ఈయొక్క కథయే యిరువదిపుటలను మ్రింగినం దుకు ఫలముగాఁ గడకు మంచినీతినే కఱపుచున్నది.

15. అటుతరువాత మేఘవర్ణునిఁ జేరఁదీయరా దని చెప్పుచు "పాలసునికి మేలుసేయువాఁడును జాలిపడి నాలిఁబూతము పెడదనుడు పువాఁడును నగ్గింబడి మ్రగ్గువ్యాళమును దేలును గేల నిడుకొన్న వానివలె నెన్నరానిదురవస్థఁ బొరయును" అని పంతులవారు చక్కఁ గాఁ బొందుపఱిచిరి. మేఘవర్ణునకు హిరణ్యగర్భుఁ డేమియు మేలు చేయ నెంచియుండలేదు. సరిగదా, మేఘవర్ణుని సహాయముఁ బొంది తానే మేలుపొంద నెంచుచున్నాఁడు. కాఁబట్టి పయిని జెప్పఁబడ్డ పంతులవారి వాక్యము లెంత చక్కఁగా సమర్పఁబడినవో యూహించి

బుద్ధిమంతు లగువా రందఱును పంతులవారి బుద్ధికిని పాండిత్యము నకును సంతోషింపవచ్చును.

19. ఆపిమ్మట నాగంతుకులును హితులగుదురని చూపుటకు గాఁ బంతులవారు మఱియొకవిచిత్రమైనకథ నెత్తుకొనిరి. ఆకథలో "వీరవరు" ని సద్గుణగరిష్ఠునిగా వర్ణింపఁ దలంచి పంతులుగారు "శ్రీమతే—వేడ తేవే" యన్నట్లు, రాజుదర్శించుటకుఁ బోవునపుడే వీరవరుఁడు "ప్రతీహారుఁ జేరఁజీఱి వానికొక్క నిష్కము" లంచ మిచ్చినట్లు మొదటిసద్గుణమును జెప్పిరి. తరువాతఁ గొంతవఱకుఁ గథ నువ్రాసి, 'ఉద్యోగం పురుషలక్షణమన్నాఁడు. గొడ్డలితేరా నిట్రాడి విఱుగఁ గొట్టుద" మన్నసామెత నిజమగునట్లుగా, వీరవరునికొమా రుఁడు "ఆలస్యమమృతంవిష మ్మని కోవిదులు వాకొనియెదరు జాగుచేయక" నన్ను ధనలక్ష్మికి బలి యిమ్మని తండ్రితోఁ జెప్పినాఁ డని మంచినామెతను దెచ్చి పంతులవారు చెడుస్థలములో నతికించిరి ఆవల "బొట్టెపుట్టుటకు ఫలంబు తలిదండ్రులయపకర్మంబు సమగ్రం బుగ నిర్వహించుటగాదే" యని పంతులవారు మఱియొకనీతిని బాలు రుధన్యులగుటకు నాకథలో నవుపఱిచిరి. సుగుణసంపదచే నతిలోకుం డగు శూరవరుండును, పతివ్రతాతిలక మగునతనిభార్యయు బాలుఁ డగునాతనికొమారుఁడును ప్రాణములు విడిచి నేలఁగూలి యుండఁగా దైవ మనుగ్రహించి యీముగ్గురిలో నొక్కనిబ్రతికించెద వేఁడుమ న్నప్పుడు బాలునిం బ్రతికింపుఁ డని కోరుట యాతఁడు తలిదండ్రుల యపరక్రియలు నిర్వర్తించు నను హేతువుమీఁదనేకదా ? మంచి హేతువు! ఆవెనుక రాజు వీరవరునిఁబిలిచి జరిగినసంగతిని జెప్పు మని యడుగఁగా "మహాస్వామీ, అయ్యేడుపుటొలివు జాడవిడుకొని చని యొకతొయ్యలిఁ జూచితి నయ్యంగన నాచేనడుగఁబడి మూఁడా

డక తోడన యంతర్హితయాయె నింతియగాని యంతకంటె వేఱైన సంగతి" యెఱుఁగ నని కేవలాసత్యము నాతఁడు పలికినట్లు పంతులవారు వీరవరునికి మఱియొకసద్గుణముం గట్టిపెట్టిరి. మఱియు నీకథ నిండ ధనలక్ష్మి స్త్రీరూపమునవచ్చి రాజును బాయవలసి వచ్చె నని యేడ్చినట్లును, అట్లు పాయకుండుట కయి ద్వాత్రింశల్లక్షణసల్లలితుఁడగుశక్తివరునిం గాళికాశక్తికి బలియిమ్మన్నట్లును, ఈకాలమునకుఁ బనికిరాని ఛాందసవచనముల నెన్నింటినో పంతులవారుకూర్చిరి. వీని నన్నిటింబట్టి చూడఁ బంతులవారు ధనశక్తులను కాళికాదేవులను నమ్మికొను బుద్ధిమంతులలోని వా రయినట్లు విస్పష్ట మగుచున్నది.

17. అటుపిమ్మటఁ బంతులవారు "దైవాయత్తైశ్వర్యోదారులగు నౌకరివలెఁ దారుగాఁగోరుట గోరమునకుఁ గారణ మగు" నని యొక యపూర్వనీతిని గఱపుచు, దానికి దృష్టాంతముగా 'కౌశికశర్మ చంద్రశేఖరశర్మల' కథనువ్రాసిరి. 'శుభముపలుకరా మంకెన్నా యన పెండ్లికూఁతురుముండ యెక్కడనున్నది' యన్నట్లు పంతులవారును బ్రాసముకొఱకుఁగా "నతనిమేనమామ తనకూఁతు సర్వమంగళాంబ యనుకన్నియం గన్యాదానంబుచేసి, వాసిమీఱ దేవలోకవాసి యయ్యె" నని చంద్రశేఖరశర్మ వివాహములోనె మామగారి చావు నుంగలిపిరి. చంద్రశేఖరశర్మ భార్యయొక్కనాఁడు "నట్టనడురేయి" ని పెనిమిటిని ధనమార్జించి తెమ్మనిచెప్పిన దానికి బదులుగా మగఁడు "గరితా...యింతదనుక ననుగాఱింపక నేరిమి మెయిబుడుతలనునను గాపాడితివి. ఓపడఁతీ జగతీతలమున భర్తభరియించునది భార్యయనుటకీవయర్హురాల' వన్నట్లు పంతులవారు రచియించిరి. భర్తనుభరియించునది భార్యయఁట ! ఏమి! పంతులవారి పాండిత్యము ! తమ సర్వతోముఖపాండిత్యబున సాధించదలఁచిరో భరించువాఁడు

భర్తయు భరింపఁబడునది భార్యయు ననునర్థమును విపరీతముచేసి భరించునదియే భార్యయని మహాప్రయోగముంగావించిరి. దానికేమి? కథయొక్క సారస్యముం దిలకింపుఁడు. చంద్రశేఖరశర్మ నొకదారిని బోనిచ్చి, పిదపఁ గౌశికశర్మ నెత్తుకొని పంతులవా రాతనిభార్య తోడఁ గూడ నివ్విధముగా వర్ణింపఁజొచ్చిరి:—

“అతండు చండియను వనితం బెండ్లియాడి యంచేడెవలననాఱువు రాఁడుబిడ్డలం గని రోసి నగరుద్వారకేన కాసువీసంబుల దాసీసంగమంబు సలుపుచు డబ్బులేనినాఁ డల్లనల్ల చండినిఁగూడవేఁడ నది యాఁడుపిల్లివలెఁ బెంటిజాగిలంబులాగునఁ శార్దూలిపోలికం గరలి మొఱలిడి యల్లరిచేసి యెల్లరును బకపకనవ్వ నాకౌశికశర్మ యాశ నిరాస సేసెడును. మఱియు నతం డన్యానురక్తుండై యుండ నాచండి యమ్మిథునమ్మును నెల్లవారును గని నగునట్లు పెల్లాగడంబుసేయుచు రోయుచుఁ దావానిమాని వేడుకకాండ్ర వేడుక మరిగి వెనిచవింగడిదేఱి స్వవశీకృతజానపదపౌరాధికృత దత్తరజత మహారజతవస్త్రాభరణాదివస్తువిస్తార యై నిజపతిని నొకనికృష్ట పరిచరుఁగాఁ గొని స్వైరిణీమణియై జగమునందలి సుందరు లందఱుం దనవలె నని డెందమునం దలఁచుచు నిందకు వెఱవక సకలయోషుల దూషింపు చుండును. ఆచండి మగండు కౌశికశర్మయుఁ జంద్రశేఖరశర్మ వంశాభివృద్ధియుఁ దదీయమహాభాగ్యవర్ధిష్ణుతయుం జూచిచూచి యసూయచేతఁ జేతమున నాతనికిఁ జేటుపాటిలఁజేయం దలపోసి చంద్రశేఖరశర్మ దయ్యాలపోతును నరబలి పరాయణుండు ననియు భూనాయకుం బదభ్రష్టుఁజేయఁ దఱిరోయుచుండు రాజద్రోహియనియు వాని పెండ్లము సర్వమంగళాంబ సర్వంసహేశ ప్రభృతిసంయోగంబుననే బిడ్డలఁగని

మగనికిఁ గలిమినలవఱిచెననియుఁ గావుననే యీవడువున నాదో సంబుఁ బూసిపెట్ట నాజాయాజీవుఁ డిట్లెల్లరకుం బెల్లుగనిచ్చునని యు వాక్రుచ్చుచుండును. ఇట్లుండ నాచండినాయకుం డొండునాఁ డు నట్టనడురేయి మన్మథబాణబాధితుండై యాయండజయాన నోయలఁ జేరి మారుకేళిఁ గూడఁగోరుడు నాజారిణి నరునిఁగసిమ సఁగునట్లు గసరిగొట్టి నినుఁ గట్టుకొని నేనేమిసౌఖ్యము పడితిని. నాదౌర్భాగ్యంబుకతంబున నిర్భాగ్యుండవగు నీచెట్టఁబట్టితి. రాజ పౌరోహిత్యంబున నీవు సంపాదించిన సంపాదన దనియఁ దినినఁ దిండికిం జాలదు. ఇల్లు నిండ నాఁడుపిల్లలు గలిగిరిగాని యొకమొగ బొట్టె పుట్టఁగాఁన నిట్లుండియు నీవుకండకావరమునఁ జీలి కనులు మూసికొని పాలుగ్రోలినటులఁ జేరుగొండులఁ జేరుచు నబ్బకబ్బ కబ్బిన యొకడబ్బును నచ్చెడి వెలకిచ్చుచు విచ్చలవిడిఁ దిరుఁగు చుండు దుండగీఁడగు నీకు నేనేల వేయేల నీయాలనైనది చాలుఁ జాలు. పోపో నన్నుఁ జెనకరాకు నీకుఁబోలె నాకును నానలేక పోవునే.”

ఇట్లు తక్కినకథలయందువలెనే దీనియందును దుర్నీతుల నెన్నిఁ టిఁ జెప్పినఁ జెప్పిరికాని, యీశ్వరునింగూడ నక్రమమునకుఁ బాలుప డువానిగాఁజెప్పి దైవమునకును నింద గలిగించిరి. ఆకౌశికశర్మ “కాల నిసీట ననుష్ఠానంబులఁ దీర్చుకొనుచుండె” నఁట! “ఆకాండంబున సాంబశివుం డచ్చటికివచ్చి వానిపేరాసకు గ్రోసి యాగంటలోనివాని నంటక కంటున దాన నీర్నిండిన యొకయానుగుకాయబుఱ్ఱయుఁ జికి లిడిన యొక్కక్షురమును నినుపకట్టవంటి చేవతుండుకట్ట యొకటియు నక్షయంబుగ నుండఁదలఁచి తిరోహితుండయ్యె"నఁట! ఆహా! దైవ కృత్యములిట్టివేకదా! సర్వసముఁడైనశివుఁడు మేలుఁగోరి వచ్చినవా

రికి నిష్కారణముగా నిట్టి యుపకారము చేయునా? పదపడి యాబ్రాహ్మణుని "ముడి విప్పినప్పుడ యాశుగతి నాశుష్కతుంబీఫలంబంబరతలంబున కెగసి తలపైజలమొలికి తడిపె" నఁట, "వెంటనేయుక్కత్తి మింటికెగరి ముక్కు మొగములఁ జెక్కలెగయ నొక్కమాత్రనగొఱిగె" నఁట, "అత్తఱిన యత్తుండుకొయ్య వియత్తలంబున మిట్టిపడి పదిపెట్టుల బిట్టుగొట్టె"నఁట. ఈశ్వరప్రసాద మింతతోనైనముగియక యింటికడ ఆచండియుఁ గడువడిఁ బైఁబడి గంటునంటుడు వెంటనే తూరంబును బ్రహారంబులును బెట్టుగాఁగ మూర్ఛమునిఁగి యెట్టకేని సేదదేఱునంతలో నాసీమంతినిసూరెలనున్న (నిరాపరాధులగు) కుమారికలు ముత్తయిదువలు గన్నెలు గందులునందఱునునట్టుల గొఱుగఁబడి కొట్టఁబడి బిట్టంగదంగుండి" రఁట! "కొందఱు పెద్దనిద్దురఁబొంది" రఁట!

18. కడపటఁ బంతులవారు చిత్రవర్ణుఁడు తనసేనలు పొలిసినప్పుడు మంత్రితో తనగతి దొంగిలఁబోయి చేలముఁ బోఁగొట్టుకొన్న దొంగకథ యయ్యెనని నుడివి, యందునకు నిదర్శనముగా నొకకథనతికి, యందాదొంగ వంటయిల్లుచొచ్చి "యప్పా కాలమంబునగాదెలు గంపలు తట్టలు బుట్టలు బానలు కడవలు కుండలు చట్లు" నెమకినట్లు వ్రాసి, తమయజ్ఞతను సూచించుకొనిరి. అయ్యయ్యో! పంతులవారు చూచినవంట యిండ్లలో గాదెలున్నవేమో 'గంప'లలో 'గా'యున్నదను రెండవ 'గా' నిమిత్తము గాదెలని యసందర్భోక్తి వ్రాయఁజెల్లునా?

19. వారిపుస్తకమును బట్టిచూడఁ బంతులవారికి మరియాదలు తెలియనట్లు కనుపట్టుచున్నదని యీవఱకే సూచింపఁబడియున్నది. 107వ పుటయందుఁ గాకిరాజగురాజహంసతో "మాబోఁటిపోట

రుల కెదఁనాటఁ మాట లాడఁగలరే.........ఓరాజహంసా నీసూఁడుబలఁగపుటిరుల విరియింప స్సైన్యుఁడవై జన్యంబుసేయఁజయ్యాన బయలువెడలుము'' న్నట్టు వ్రాయుట యాయభిప్రాయమును మఱింత బరపఱచుచున్నది. ఎక్కుడనయిన భృత్యుఁడు తన్ను 'మాబోఁటు'' లని మన్నించుకొని, రాజును ''నిహూఁడు' లని నిరసించునా?

20. మఱియు నీ పుస్తకమునందు 'సాఖశాయనికుఁడు (పుట 15) మొదలగుపదములు కొన్ని యర్థము నెఱుఁగకయే ప్రయోగింపఁబడినవి. 'గనగనమండు' (పుట 22) దిగ్గున నొకదుర్గంబు నిర్మింపుమా'' (పుట 29) మొదలుగాఁ గలచోట్ల 'గనగన' 'దిగ్గున' మున్నగుపదములు క్రమమయినచోటుల న్వాడఁబడలేదు. మనము సాధారణముగా 'గణగణమ్రోగు' 'బగబగమండు' 'దిగ్గునలేచు' 'గ్రక్కున దుర్గంబు నిర్మింపు' అని వాడుదుము కాని యీపుస్తకమున నున్నట్టు వాడము. పంతులవారు కొన్నిచోట్లం జదువువారికి విసుగు పుట్టునట్లుగా నందము గానిపదముల నతివిస్తారముగా వ్రాసిరి:—

''నక్కలు గుక్కలు పిల్లులు మల్లులు సలుగు తెలుగు లిఱ్ఱి తోఱ్ఱులు లొట్టిపిట్ట పొట్టేళులు కుందేళులు తోడేళులు మన్నులు దున్నలు చిఱుతపులులు నేనుంగులు సింగంబులు'' (పుట 33) 'దొడ్డములుకోల కఱ్ఱ దుడ్డుకఱ్ఱ కఱ్ఱు గుద్దలి పెద్దరోఁకలి కొడవలి పార దోకుడుపార గడ్డపార లోనగుకొఱముట్లు'' (పుట 100), ''కావున నాశుకంబు రావింపబడి యరయుంబడి తెలుపంబడి పడిఁ బంపంబడఁ దగును'' (పుట 39); ''నీపైనయిరవున కరుదేరఁగంటిని'' నినుగంటిని నీమాట వింటిని నేఁటికినుంటిని'' (పుట 67) పుస్తకమునిండఁ బెక్కుచోటులఁ బ్రాసములకొఱకు వ్యర్థము లగుపదములు వేయబడి యున్నవి:—
''అప్పలవారు ...... ధర్మాధికృతులతీర్పుల నేర్పునఁబడసి యొడు

పెఱిఁగి యిల్లువాకిండ్లను జెట్టుచేమలను బూసబొట్టులను దెగనమ్మించి మించి యాత్మధనంబు రెట్టింపుగ గట్టింపుగ రాఁబట్టుకొనిరి' (పుట 59) "ఇఁక నీకత మొట్టమొదలుకొని తుట్టతుదవఱకు నిట్టలముగఁ బలుక మొదలుపెట్టుము" (పుట 66); "బెండువడక గండుమీఱి వారకొఱక పాఱిపాఱి" (పుట 77); 'ఒక్కటయి యుక్కుమీఱి గ్రక్కునదిక్కు ద్యంబుల దుమ్మురులుప' (పుట 84), "నేను విన్నవించు విన్నప మున వినఁబడునుడువులను" (పుట 86).

21. లోకములో నెవ్వరును సర్వజ్ఞులు గామింజేసి, యెంతటి వారు చేసినపుస్తకముల యందును గొన్నిదోషము లుండక తప్పవు. అందులోఁ బ్రథమమున వ్రాయఁబడినపొత్తములయందుఁ దప్పులు కుప్పలుగా నుండవచ్చును. పంతులవారి వచనగ్రంథములలో నిది మొదటిది కాఁబట్టియే దీనియం దిట్టిపొరపాటులు నొండుగఁ బడి యుండును. తరువాత వీరు వ్రాయుచువచ్చు సంజీవనిశైలి యీపుస్త కము శైలికంటెఁ బెక్కుమడుంగులు మిన్నగానున్నది. అందుచే వీర లలవాటువలనఁ గ్రమక్రమముగా వృద్ధి నొందుచున్నట్లు తోఁచు చున్నది. కాఁబట్టి వీరింతటితోనే నిరుత్సాహులుగాక, మఱియుఁ దెలుఁగున వచనకావ్యములను వ్రాయఁ బ్రయత్నింతు రని వారి నత్యంతముఁ బ్రార్థించు చున్నాను. "పండినవృక్షమునకే ఱాతిదెబ్బ" లన్నట్లు, పుస్తకముల వ్రాయువారికే విమర్శనము లనురాళ్లు తాకును. అయిన నవి మొదలఁ గొంతనొప్పిఁ గలిగించియు గ్రంథకర్తను గాల క్రమమున గట్టివానిం గావించుటయేకాక యాతని మహోన్నతుంజేసి విమర్శనములగుఱి కందనివానిఁగాఁ జేయును. ఈపుస్తకమునందు నక్కడక్కడఁ గొన్నిమంచినీతులును గలవు; ఒక్కపదమునకుం బెక్కు పర్యాయపదములు వాడఁబడి యున్నందున, దీనిం జదువువారికిం

బెక్కుపదము లొక్కటఁ దెలిసి భాషాజ్ఞానము కొంతవఱకుం గుదుర వచ్చును. వ్యాకరణములలోఁ దెలుపఁబడు మిక్కిలి కఠినసంధులకు సహిత మీపుస్తకమునందు లక్ష్యములు కానఁబడునుగాన దీనింజదువు వారికి సంధిసూత్రములు చక్కఁగా మనసునఁ బట్టవచ్చును. ఈపుస్తకమునం దంతటను యమకపుష్టి విశేషముగాఁ గలదు. పుస్తకమంతయు నించుమించుగా నారికేళపాకముననే వ్రాయఁబడినది. వాగ్దోషంబునం గూలినగాడిదకథ చక్కఁగానే వ్రాయఁబడినది. సాఖశాయనికుఁడను పదప్రయోగము తప్ప, ఉజ్జయనిపజ్జ రావిమ్రానున నుండుహంస యొక్క కథయు నందముగానే యున్నది. పుస్తకారంభ మొకతీరుగా నున్నను, అంతముమాత్రము సరసముగా ముగింప బడినది.

ఈవిమర్శనమును నేనందందుఁ గొంచెముకొంచెముగా నెత్తి వ్రాసితిని. పయినిజూపినదోషములవంటివి వెదకినఁ బుస్తకమునిండ మిక్కిలిగాఁ గలవు. మాసమాజమువారిలో మఱియొకరిచే వ్రాయఁ బడినవిమర్శనము ప్రకటింపఁబడినమీఁదట మఱియుం గలదోషములు బయల్పడ గలవు. విమర్శించి చూడఁగాఁ బంతులవా రీపుస్తకమును తొందరగా వ్రాసినట్లు తోఁచుచున్నది. రెండవతడవ దీనిని ముద్రింపించునపుడైన నీదోషములనెల్లఁ దిద్దుకొందు రని గ్రంథకర్తగారి నెంతయుఁ బ్రార్థించు చున్నాను. వీరివఱకే వ్రాసి ముగించి యున్న సంధితంత్రమునుగూడ శీఘ్రకాలముననే ప్రకటించుట లోకోపకార మని యెన్నుచున్నాఁడను.

అ - క.

ఒక గుణాగుణప్రదర్శనీసామాజికుఁడు.
